

RODZINNE FORMY OPIEKI ZASTĘPCZEJ

– PORADNIK PRAWNY

pod redakcją Sabiny Stasiak

Warszawa 2007

Autorki:

Agnieszka Kwaśniewska (pyt.:11,18,19,31,32,34,39,40,41,42,43,44,46)
Małgorzata Pomarańska – Bielecka (pyt.1,2,3,4,7,8,13,14,15,16,17,38,45)
Monika Zima (pyt.:5,6,9,10,12,20,21,22,23,24,25,26,27,28,29,30,33,35,36,37)
Współpraca: Katarzyna Ostaszewska

Redakcja merytoryczna:
Sabina Stasiak

Recenzja:
Anna Młynarczyk – Zalewska
Olga Kudanowska

Redakcja techniczna: Dagmara Woźniakowska

Redakcja językowa: Piotr Stasiak

Projekt okładki: Krzysztof Łagodziński

Publikacja powstała w ramach projektu **„Prawnicy na rzecz rodziny – poradnictwo prawne dla rodzin zastępczych”** współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Środki Przejściowe PL2004/016-829.01.02.

„Niniejsza publikacja została opublikowana dzięki pomocy finansowej Unii Europejskiej. Za treść tego dokumentu odpowiada Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, poglądy w nim wyrażone nie odzwierciedlają w żadnym razie oficjalnego stanowiska Unii Europejskiej”.

ISBN 978-83-60720-05-9

Wydanie I, Warszawa 2007

Wydawca:
Stowarzyszenie Interwencji Prawnej
Al. 3 Maja 12 lok. 510, 00-391 Warszawa
tel./fax +22 621-51-65
e-mail: interwencja-prawna@o2.pl
www.interwencjaprawna.pl

WSTĘP

Od dwóch lat Stowarzyszenie Interwencji Prawnej działa na rzecz rodzinnych form opieki zastępczej. Udziela informacji i porad prawnych wszystkim, którzy są związani z tą problematyką – rodzinom zastępczym, osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka oraz pracownikom socjalnym. Mijający rok przyniósł także doświadczenie pracy przy telefonie dla rodzin zastępczych. Okazuje się, że zapotrzebowanie na informację i pomoc prawną w tej dziedzinie jest ogromne. Zgłaszają się nie tylko osoby związane bezpośrednio z opieką zastępczą, ale także nauczyciele, kuratorzy, dziennikarze, członkowie rodzin dzieci umieszczonych w opiece zastępczej oraz członkowie rodzin zastępczych. Dlatego narodził się pomysł poradnika. Ma on za zadanie jednym przybliżyć tematykę, innym zaś dać odpowiedź na konkretne pytania.

Ponieważ adresujemy naszą publikację do różnych grup społecznych i zawodowych, odpowiedzi w niej zawarte mają różny poziom szczegółowości. Za każdym razem oparte są na obowiązującym prawie. Przedstawione przez nas interpretacje przepisów czy pewne opinie na temat praktyki ich funkcjonowania poprzedzone zostały wnikliwą analizą uregulowań prawnych oraz porównaniem faktycznego ich działania w różnych powiatach. Taką możliwość mamy dzięki osobom dzwoniącym do nas z całej Polski. Wszystkie pytania oraz przykłady są autentyczne, zmienione zostały jedynie imiona, nazwiska i inne dane opisywanych osób.

Mamy nadzieję, że poradnik ten będzie zbiorem dobrych praktyk w stosowaniu prawa, że przyczyni się do ujednoczenia tak różnej polityki w stosunku do rodzinnych form opieki zastępczej. Tym samym wpłynie na ich rozwój i wesprze tych, którzy ją tworzą.

Sabina Stasiak

WYKAZ SKRÓTÓW:

RZ – rodzina zastępcza

UoPS – ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2004, Nr 64, poz. 593 ze zm.)

KRiO – Kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 r. (Dz. U. Nr 9, poz. 59 ze zm.)

PCPR – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

RDD – Rodzinny dom dziecka

NOTY O AUTORKACH:

Agnieszka Kwaśniewska - prawniczka specjalizująca się w prawie rodzinnym, mediatorka, członkini Stowarzyszenia Interwencji Prawnej, koordynatorka projektów dotyczących problematyki rodzinnych form opieki zastępczej.

Małgorzata Pomarańska – Bielecka – prawniczka, absolwentka resocjalizacji z uprawnieniami pedagogicznymi, ukończyła aplikację prokuratorską, członkini Zarządu Stowarzyszenia Interwencji Prawnej, absolwentka Szkoły Praw Człowieka Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, ukończyła Instytut Praw Kobiet (Women's Human Right Training Institute), wieloletnia koordynatorka projektów prawnych, aktualnie pisze doktorat nt. nielegalnej adopcji.

Monika Zima – prawniczka, studentka studiów doktoranckich na Wydziale Prawa i Administracji UW, aplikantka sądowa III rok, od wielu lat działa na rzecz popularyzacji wolności i praw człowieka, w szczególności osób narażonych na dyskryminację, aktualnie pracuje jako prawnik w Kampanii przeciw Homofobii.

1. JAKIE SĄ PRAWA DZIECKA UMIESZCZONEGO W RODZINIE ZASTĘPCZEJ I CZY TE PRAWA SĄ TAKIE SAME, JAK KAŻDEGO INNEGO DZIECKA?

Każde dziecko, tak jak i osoba dorosła, ma te same prawa osobiste. Bez względu na wiek, każdy obywatel polski i cudzoziemiec przebywający w Polsce ma prawo do poszanowania jego prawa do życia i prywatności, do rozwoju własnych zdolności i przekonań, do samodzielności, niezależności i wolności od dyskryminacji. Z osobami małoletnimi problem polega na tym, że wielokrotnie trudno jest egzekwować im przestrzeganie ich praw. Zazwyczaj korzystają z pomocy swoich rodziców, którzy powinni chronić dziecko i reagować na każde naruszenie jego podstawowych praw i wolności. Jeżeli z jakiegoś powodu rodzice dziecka nie reagują – lub co gorsza sami naruszają prawa dziecka – podstawowym obowiązkiem państwa jest jego ochrona, nawet jeśli wiąże się to z ingerencją we władzę rodzicielską.

We wszystkich działaniach dotyczących dziecka, podejmowanych przez publiczne lub niepubliczne instytucje opieki społecznej, sądy, władzę administracyjną lub ciała ustawodawcze, **sprawą nadrzędną jest najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka** (art. 3 Konwencji o prawach dziecka).

Prawa dziecka umieszczanego w opiece zastępczej szczegółowo wymienia ustawa o pomocy społecznej (art. 70 ust. 3 UoPS). W sytuacji, kiedy dziecko jest pozbawione opieki ze strony swoich rodziców, albo nie są oni zdolni należycie z tej opieki się wywiązywać, obowiązkiem państwa jest uwzględnić podmiotowość dziecka oraz szanować jego prawo do:

- 1) *wychowania w rodzinie, a w przypadku wychowywania dziecka poza rodziną, do zapewnienia mu, w miarę możliwości, zgodnie z jego potrzebami opieki i wychowania w rodzinnych formach opieki zastępczej* – dziecko ma prawo w pierwszej kolejności do dorastania w środowisku rodzinnym. Umieszczenie dziecka w domu dziecka (placówce) jest ostatecznością w sytuacji, kiedy nie ma szans na zapewnienie dziecku właściwej opieki w jego rodzinie biologicznej albo w innych rodzinnych formach opieki zastępczej. Sąd, decydując o zabraniu dziecka z rodziny biologicznej, powinien w pierwszej kolejności starać się umieścić dziecko w rodzinie zastępczej.
- 2) *zapewnienia stabilnego środowiska wychowawczego* – powinno się dążyć do zapewnienia dziecku stabilności w życiu. Dlatego przy braku perspektyw na powrót do rodziny biologicznej, raczej preferowane są formy opieki trwale i nierozwiązywalne (np. adopcja).
- 3) *utrzymywania osobistych kontaktów z rodziną* – dziecko ma prawo do kontaktów osobistych oraz podtrzymywania jego więzi i pozytywnych relacji z rodziną. Dlatego powinno się unikać sytuacji, kiedy dziecko jest w rodzinie zastępczej skonflikto-

wanej z rodziną biologiczną. Podobnie, gdy odległość od rodziny biologicznej utrudnia ten kontakt.

- 4) *powrotu do rodziny naturalnej* – obowiązkiem państwa jest podejmowanie działań na rzecz powrotu dziecka z rodziny zastępczej do jego rodziny biologicznej. Z tym wiąże się obowiązek pracy z rodziną biologiczną i kontrolowanie sytuacji dziecka (czy nie uległa ona poprawie umożliwiającej jego powrót). Ważne jest więc, aby rodzina zastępcza znajdowała się w miarę blisko od rodziny biologicznej, tak aby kontakt był możliwy i dało się podtrzymywać pozytywne więzi między dzieckiem a jego rodziną biologiczną.
- 5) *traktowania w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości osobowej* – niezbędnym elementem dla prawidłowego rozwoju dziecka jest poszanowanie jego podmiotowości i indywidualności. Dlatego też decyzje podejmowane w sprawie dziecka powinny uwzględniać jego indywidualne potrzeby i jego zdanie. Dziecko powinno być traktowane z szacunkiem.
- 6) *ochrony przed arbitralną lub bezprawną ingerencją w życie prywatne dziecka* – dziecko jak każda osoba dorosła ma prawo do prywatności. Jakakolwiek ingerencja w te sfery powinna zostać uzasadniona nadrzędnym interesem.
- 7) *praktyk religijnych zgodnych z wolą rodziców i potrzebami dziecka* – rodzice biologiczni mają prawo kształtować dziecko. Poszukując dla niego rodzinnej formy opieki zastępczej powinno się uwzględniać jego tożsamość kulturową.
- 8) *kształcenia, rozwoju uzdolnień, zainteresowań i indywidualności oraz zabawy i wypoczynku* – prawo dziecka do nauki, zabawy i wypoczynku jest prawem wyjątkowym – przyznanym dodatkowo z uwagi na wiek.
- 9) *pomocy w przygotowaniu do samodzielnego życia w przypadku wychowywania poza rodziną naturalną.*
- 10) *dostępu do informacji* – dziecko ma prawo nie tylko znać swoją sytuację, ale trzeba też ułatwić mu zrozumienie i zaakceptowanie jej.
- 11) *wyrażania opinii w sprawach, które go dotyczą* – dziecko ma prawo wypowiedzieć się w każdej sprawie go dotyczącej. Dziecko, które skończyło 13 lat może wziąć udział w postępowaniu dotyczącym go bezpośrednio, np. adopcyjnym, a jego zdanie jest dla sądu wiążące. Sąd powinien też liczyć się z opinią młodszych dzieci, uwzględniając oczywiście ich stopień rozwoju oraz swobodę wyrażania opinii.
- 12) *ochrony przed poniżającym traktowaniem i karaniem* – w Polsce zabronione jest stosowanie kar cielesnych. Ani opiekun, ani wychowawca dziecka nie mają prawa dyscyplinować dziecka, używając metod poniżających lub naruszających jego nietykalność cielesną. Zabronione jest karcenie dziecka klapssem. Tylko rodzice biologiczni dziecka, jeśli stosują kary cielesne w celu wychowawczym i niezbyt dotkli-

wie, nie będą odpowiadali karnie. Jeśli jednak ta forma karcenia będzie negatywnie odbijała się na rozwoju dziecka, może stać się podstawą ingerencji we władzę rodzicielską.

2. CO MOŻNA ZROBIĆ, GDY PRAWA DZIECKA SĄ ŁAMANE?

W Polsce jest wiele instytucji odpowiedzialnych za pomoc dziecku. Jeżeli wiemy, że dziecku dzieje się krzywda, mamy obowiązek zawiadomić policję lub sąd rodzinny. Jest to **zawiadomienie** o sytuacji dziecka. Jeżeli ktoś jest zaniepokojony sytuacją dziecka, to może skierować do sądu **wniosek o wgląd w sytuację dziecka**.

W przypadku dzieci znajdujących się w rodzinie zastępczej czy placówce opiekuńczo-wychowawczej, odpowiednie będą instytucje je nadzorujące (m.in. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, starosta, urząd wojewódzki). Do pomocy dziecku powołane są również takie instytucje jak Rzecznik Praw Dziecka czy Rzecznik Praw Obywatelskich. Sprawa może być zgłoszona do tych instytucji w dowolnej formie. Po zbadaniu sprawy instytucje te powinny zareagować na każde naruszenie praw dziecka.

Ten obowiązek został zapisany w kodeksie postępowania cywilnego, ale nie wynika z niego, co się stanie, jeśli ktoś nie zawiadomi sądu o losie dziecka. Jeśli znajoma, sąsiadka, ktoś z rodziny nie zawiadomi sądu, to nie poniesie odpowiedzialności prawnej. Jednak według prawa niektóre osoby i instytucje mają szczególny obowiązek zareagowania, jeśli dziecku dzieje się krzywda. Są to: sądy, urzędy stanu cywilnego, prokuratorzy, komornicy, notariusze, policjanci, szkoły, pracownicy socjalni, urzędnicy samorządu i administracji rządowej. Jeśli jednak ktoś ma taki szczególny obowiązek zawiadomienia o krzywdzie dziecka i tego nie robi, może ponieść odpowiedzialność dyscyplinarną w miejscu swojej pracy. Często takie zachowanie jest przestępstwem i oznacza odpowiedzialność karną. Prawo mówi, że funkcjonariusze publiczni, np. policjanci, nauczyciele, pracownicy socjalni, urzędnicy gminy, którzy nie wypełnią swoich obowiązków w tej kwestii, podlegają nawet karze pozbawienia wolności.

Przykład. Dorosła wychowanka z rodziny zastępczej zgłosiła pracownikowi PCPR, iż jej młodsza siostra z zespołem Downa jest ofiarą przemocy ze strony swoich opiekunów. Pracownik PCPR nie miał do tej pory żadnych negatywnych sygnałów dotyczących tej rodziny. Przeciwnie – cieszyła się ona świetną opinią. Boi się też zabierać z niej dziecko, bo jedyną perspektywą dla niego jest dom pomocy społecznej lub dom dziecka. Co może zrobić?

Zachowanie siostry jest właściwe – zgłosiła wątpliwości pracownikowi PCPR. Nigdy nie należy lekceważyć takich sygnałów, ale oczywiście kroki podjęte przez pracownika wobec rodziny muszą być delikatne, tak aby nie wyrządzić jej nieuzasadnionej krzywdy. Dobrze, aby dziecko zbadał psycholog, odpowiednio przygotowany do pracy z ofiarami przemocy i dziećmi niepełnosprawnymi. Dobrze też byłoby porozmawiać z rodziną i dowiedzieć się radzą sobie z niektórymi sytuacjami w domu. Należy uczulić ich, iż nie

mają prawa używać przemocy wobec dziecka. Jeśli podejrzenia się potwierdzą, należy jak najszybciej zabrać dziecko z rodziny i zgłosić sprawę policji. W tym celu należy o zaistniałej sytuacji powiadomić sąd rodzinny i złożyć zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa na policji.

3. CO TO JEST WŁADZA RODZICIELSKA I KOMU PRZYSŁUGUJE?

CZY RODZINIE ZASTĘPCZEJ PRZYSŁUGUJE WŁADZA RODZICIELSKA?

Władza rodzicielska to obowiązki i uprawnienia rodziców względem dziecka. Słowo „władza” automatycznie nasuwa skojarzenia o braku równości podmiotów, które znajdują się w tej relacji. Dziecko pozostaje pod władzą rodzicielską swoich rodziców do czasu uzyskania pełnoletności i winne jest rodzicom posłuszeństwo. Fakt, iż dziecko znajduje się pod pieczę rodziców, nie pozbawia go jednak całkowicie podmiotowości i praw do podejmowania decyzji bezpośrednio go dotyczących.

Władza rodzicielska winna być wykonywana tak, jak wymaga tego dobro dziecka i interes społeczny. Oznacza, to iż rodzice zobowiązani są nie tylko szanować zdanie dziecka, ale muszą też liczyć się z możliwością ingerencji ze strony państwa, gdy będą tej władzy nadużywać. Wychowując dziecko rodzice powinni uwzględniać wolność jego sumienia, wyznania i przekonań (w zależności od stopnia dojrzałości dziecka). Tylko takie poszanowanie indywidualności dziecka, daje mu szansę na prawidłowy rozwój. Często rodzice postrzegają władzę rodzicielską jako ich prawa do dziecka. Zapominają, iż na władzę rodzicielską składają się również obowiązki. Rodzice zobowiązani są względem swojego dziecka do zapewnienia mu opieki i wychowania, do reprezentowania go oraz do zarządzania jego majątkiem. Nawet zrzeczenie się przez rodziców władzy rodzicielskiej nie pozbawia ich obowiązku utrzymywania dziecka.

Władza rodzicielska ma najszerszy zakres uprawnień względem dziecka. Wchodząca w jej skład piecza nad osobą dziecka obejmuje osobistą opiekę nad dzieckiem, wychowanie psychiczne zgodne z przekonaniem rodziców, kierowanie dzieckiem, decydowanie o jego tożsamości i kształtowanie dziecka, wpojenie określonych postaw i ideałów, oraz możliwość wydawania wiążących dziecko poleceń. (art. 95 i 96 KRiO). Nadto rodzice biologiczni zarządzają majątkiem dziecka i są przedstawicielami ustawowymi dziecka.

Pieczą zastępczą nie obejmuje aż tak szerokiego spektrum uprawnień. Na pieczę zastępczą składa się tylko bieżąca piecza nad osobą dziecka, jego wychowanie i reprezentowanie w dochodzeniu środków na utrzymanie. Brak więc w pieczy zastępczej reprezentowania dziecka w pozostałych sprawach, zarządu majątkiem dziecka czy też prawa do podejmowania kluczowych decyzji dotyczących dziecka, kierowania nim i kształtowania. O tych wszystkich sprawach dalej będą decydowali rodzice biologiczni.

Przykład. Mała Madina pochodzi z muzułmańskiej rodziny. Ponieważ matka ciężko zachorowała, a ojciec nie żyje, Madina została umieszczona w placówce, a następnie w rodzinie zastępczej. Jej nowi opiekunowie nie akceptowali ciągłego chodzenia w chustce i częstych modlitw dziewczynki. Inne dzieci śmiały się z niej. Aby nie wyróżniała się wśród rówieśników, rodzice zastępczy postanowili ochrzcić dziecko.

Rodzina zastępcza nie ma prawa, aż tak daleko ingerować w tożsamość dziecka. To jej rodzice biologiczni decydują o wyborze religii swoich dzieci. Powinno się zatem rodziny zastępcze dobierać w taki sposób, aby dziecko mogło swobodnie wykonywać swoje dotychczasowe praktyki religijne.

4. MOJA CÓRKA MA 16 LAT I JEST W CIĄŻY. KTO BĘDZIE MIAŁ PRAWA DO DZIECKA?

Małoletnia matka nie ma władzy rodzicielskiej w stosunku do swojego dziecka, ponieważ sama znajduje się jeszcze pod władzą rodzicielską swoich rodziców. Nabędzie ją dopiero po osiągnięciu pełnoletności, albo po 16 roku życia, jeśli wstąpi w związek małżeński (za wcześniejszym przyzwoleniem sądu). Samotna małoletnia matka może podejmować tylko niektóre decyzje dotyczące jej dziecka, np. może wyrazić zgodę na jego adopcję. Sąd powinien do czasu osiągnięcia przez nią pełnoletności ustanowić opiekuna prawnego dla jej dziecka. Najczęściej takim opiekunem prawnym są rodzice matki. To oni będą reprezentowali dziecko i podejmowali najważniejsze decyzje jego dotyczące. Często dziadkowie występują do sądu o ustanowienie ich również rodziną zastępczą dla wnuka. Dzięki temu mogą liczyć na pomoc finansową przyznawaną rodzinom zastępczym. Jeśli biologiczni rodzice dziecka sami nie sprawują bezpośredniej opieki nad dzieckiem, sąd może ustanowić dziadków zarówno opiekunami prawnymi, jak i rodziną zastępczą dla ich wnuków.

Przykład. Pani Edyta jest matką zastępczą dla swojego wnuka. Jej córka opiekuje się dzieckiem, ale jest małoletnia, więc nie może go reprezentować. Pani Edyta martwi się, co się stanie, gdy córka osiągnie pełnoletność. Czy wtedy pani Edyta automatycznie przestanie być rodziną zastępczą i czy straci pomoc finansową przyznaną jej na wnuka? Zastanawia się zatem, czy po osiągnięciu przez córkę pełnoletności, nie ograniczyć jej władzy rodzicielskiej, aby dalej móc dalej pobierać świadczenie z PCPR-u.

W opisanej sytuacji warto zastanowić się, czy pani Edyta w ogóle powinna być rodziną zastępczą dla wnuka. Być może wystarczyłoby, aby była tylko opiekunem prawnym, ponieważ dziecko znajduje się pod bezpośrednią opieką swojej biologicznej matki. Sam powód finansowy nie jest podstawą do ustanowienia dziadków rodziną zastępczą. Nie ma też podstaw, aby po osiągnięciu przez matkę biologiczną pełnoletności ograniczać jej władzę rodzicielską, aby babka dalej mogła otrzymywać świadczenia.

5. KIEDY I W JAKIM ZAKRESIE SĄD MOŻE INGEROWAĆ WE WŁADZĘ RODZICIELSKĄ?

Sąd opiekuńczy powinien reagować na każdy sygnał łamania praw dziecka. Ingerencja musi być adekwatna do stopnia naruszenia prawa. Prawo polskie zna trzy sposoby ingerencji we władzę rodzicielską:

1. **ograniczenie władzy rodzicielskiej**
2. **zawieszenie władzy rodzicielskiej**
3. **pozbawienie władzy rodzicielskiej**

Ad. 1. Najłagodniejszą formą ingerencji jest **ograniczenie władzy rodzicielskiej**. Sąd może ograniczyć władzę rodzicielską, kiedy przez nienależyte jej wykonywanie dobro dziecka zostało zagrożone przez (np. rodzice nadużywają kar cielesnych, stosują przemoc psychiczną, nie realizują obowiązku szkolnego dziecka, zaniedbują go). Ograniczeniem jest każde zarządzenie sądu dotyczące dziecka, wchodzące w zakres uprawnień i obowiązków rodziców. Jeżeli sąd rodzinny stwierdzi istnienie stanu zagrożenia dobra dziecka, jego obowiązkiem jest ograniczyć władzę rodzicielską poprzez wydanie odpowiedniego zarządzenia, by ten stan usunąć. Formą ograniczenia władzy rodzicielskiej jest nawet zwrócenie rodzicom uwagi na niewłaściwe postępowanie, czy ograniczenie rodzicowi kontaktów z dzieckiem podczas sprawy rozwodowej. Także ustanowienie dla dziecka pełnomocnika w sprawach, w których rodzic nie chce lub nie może dziecka reprezentować. KRiO zawiera katalog przykładowych sposobów ograniczenia władzy rodzicielskiej, począwszy od zarządzeń dyscyplinujących rodziców, przez ustanowienie stałej kontroli kuratora nad sposobem sprawowania przez nich władzy nad dzieckiem, aż po umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. Poza przykładowym wyliczeniem sposobów ograniczenia władzy rodzicielskiej, przed sądem można składać wnioski o konkretne ograniczenie nie wymienione w KRiO. Jeśli sąd uzna wniosek za słuszny, wyda odpowiednie zarządzenie. Ograniczenie władzy rodzicielskiej jest zawsze w jakimś ściśle określonym przez sąd zakresie. Rodzice zachowują resztę prawa i obowiązków, co do których sąd nie wyda rozstrzygnięcia.

Ad. 2. Zawieszenie władzy rodzicielskiej orzeka się wobec rodzica, gdy występuje przemijająca przeszkoda, najczęściej niezawiniona, w wykonywaniu władzy rodzicielskiej. Wynika ona zazwyczaj z przyczyn losowych (choroba, wyjazd za granicę). Zdarza się jednak, że przyczyna zawieszenia władzy jest zawiniona przez rodzica, np. odbywanie kary pozbawienia wolności w więzieniu. Przy zawieszeniu, podobnie jak i przy pozbawieniu, rodzicom zostaje zabrana cała władza rodzicielska. Dziecko musi mieć ustanowionego opiekuna prawnego, który będzie podejmował decyzje dotyczące jego osoby.

Ad. 3. Najsurowszą formą ingerencji we władzę rodzicielską jest jej **pozbawienie**. Polskie prawo rodzinne przewiduje tylko cztery sytuacje, które dają podstawę do takiej decyzji:

- **trwała przeszkoda** w wykonywaniu władzy rodzicielskiej – np. gdy rodzic zostanie skazany na karę dożywotniego pozbawienia wolności albo wyjedzie na stałe za granicę i nie będzie utrzymywał kontaktów z dzieckiem.
- **nadużycie** władzy rodzicielskiej – np. gdy rodzic popełnia przestępstwo skierowane przeciwko dziecku, znęca się nad dzieckiem, wykorzystuje dziecko seksualnie. Nadużyciem władzy rodzicielskiej jest też wychowywanie dziecka w nienawiści do drugiego z rodziców, nakłanianie dziecka do kradzieży, czy porzucenie dziecka.
- **rażące zaniedbywanie** dziecka – jest to trwałe, wielokrotne, poważne, nacechowane złą wolą, uporczywością i niepoprawnością niedopełnianie przez rodzica obowiązków, wynikających z władzy rodzicielskiej. Np. alkoholizm rodziców skutkujący brakiem zainteresowania się dzieckiem.
- **mimo udzielonej rodzicom pomocy, nie ustaly przyczyny zastosowanego wobec nich wcześniej ograniczenia władzy rodzicielskiej** – dziecko jest w placówce lub rodzinie zastępczej i rodzice trwale nie interesują się dzieckiem – jest to nowa sytuacja. Wprowadzono ją do kodeksu rodzinnego, aby dać szansę na adopcję dzieciom, których rodzice wprawdzie nie skrzywdzili, ale nie wykazują zainteresowania powrotem dziecka do rodziny. W takiej sytuacji, aby nie skazywać dziecka na dorastanie w placówce, można wystąpić o całkowite pozbawienie rodziców biologicznych władzy rodzicielskiej. Z doświadczenia wynika, iż rodzice biologiczni najczęściej podejmują starania o powrót dziecka przez pierwszy rok po zabraniu go z domu, potem przyzwyczajają się do nieobecności dziecka w ich życiu i mogą trwale przestać się nim interesować. Dlatego warto wykorzystać ich początkową motywację i pracować z nimi, na rzecz powrotu dziecka do rodziny. Jeśli jednak się to nie uda, trzeba dać dziecku szansę odnalezienia się w innej rodzinie.

Aby ograniczyć, pozbawić lub zawiesić rodzicom władzę rodzicielską należy złożyć wniosek w sądzie rodzinnym, czyli w sądzie rejonowym - wydział rodzinny i nieletnich właściwym ze względu na miejsce zamieszkania dziecka. Za złożenie wniosku należy uiścić opłatę 40 zł. We wniosku trzeba opisać sytuację dziecka i uzasadnić, dlaczego żądamy ingerencji sądu we władzę rodzicielską. Sąd wyda postanowienie w tej sprawie.

Przykład. Pani Alina ma osiemdziesiąt lat i opiekuje się swoją 6-letnią wnuczką. Matka biologiczna dziecka wyjechała za granicę i nie utrzymuje kontaktu z dziewczynką. Pani Alina chciałaby wystąpić do sądu o ustanowienie jej rodziną zastępczą dla wnuczki, ale boi się, że jeżeli sąd zorientuje się, że ona sama zajmuje się dzieckiem, wnuczka zostanie jej zabrana i umieszczona w placówce.

Pani Alina powinna poinformować sąd o sytuacji dziecka. Jeżeli tego nie zrobi, w sytuacji nagłej nie będzie osoby mogącej podjąć decyzję dotyczącą dziecka. Sąd powinien rozważyć czy nie ma podstaw do ograniczenia, zawieszenia lub nawet pozbawienia mat-

ki władzy rodzicielskiej. Jeśli sąd uzna, iż dziecko jest pod opieką babci bezpieczne i ma zaspokojone najważniejsze potrzeby, na pewno ustanowi ją rodziną zastępczą. Jeśli jednak okaże się, że babcia sama nie radzi sobie z opieką nad dzieckiem, być może sąd będzie musiał poszukać w rodzinie kogoś jeszcze, kto podjąłby się udzielenia pomocy babci i wnuczce.

6. CO MOŻE ZROBIĆ BABCIA, BY ZALEGALIZOWAĆ OPIEKĘ NAD WNUKIEM POZOSTAWIONYM JEJ PRZEZ CÓRKĘ?

Władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom. Jeżeli jedno z rodziców nie żyje lub nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych, władza rodzicielska przysługuje drugiemu z rodziców. Władza rodzicielska także przysługuje drugiemu z rodziców, jeśli jedno z rodziców zostało jej pozbawione albo jego władza rodzicielska uległa zawieszeniu.. Dopiero, gdy żadnemu z rodziców nie przysługuje władza rodzicielska albo rodzice są nieznani, dla dziecka ustanawia się opiekę. Zatem babcia, która chce zalegalizować opiekę nad pozostawionym jej wnuczkiem musi wystąpić do sądu z wnioskiem o ustanowienie jej opiekunem prawnym lub rodziną zastępczą dla wnuczka i jednocześnie złożyć wniosek o:

- ograniczenie władzy rodzicielskiej rodzicom, jeśli chce zostać rodziną zastępczą dla wnuczka;
- pozbawienie lub zawieszenie władzy rodzicielskiej rodziców, jeśli chce zostać opiekunem prawnym wnuczka.

7. CZY WŁADZĘ RODZICIELSKĄ MOŻNA PRZYWRÓCIĆ?

Wszelkie decyzje dotyczące władzy rodzicielskiej wydawane przez sąd są z zasady tymczasowe. Mogą być przez sąd zmieniane, jeśli zmieni się sytuacja w rodzinie. Dla sądu ważniejsze powinno być dobro dziecka i rodziny niż trwałość i nienaruszalność orzeczeń. Sąd z urzędu może w każdej chwili podjąć decyzje o zmianie wydanego przez siebie postanowienia.

Władza rodzicielska, która została ograniczona, może zostać przywrócona. Można też pozbawić rodziców jej całkowicie. Sąd powinien regularnie badać, na ile sytuacja zmieniła się i czy nie powinien zmienić postanowienia dotyczącego ingerencji we władzę rodzicielską. Rodzina i pracownicy socjalni powinni informować sąd o wszelki zmianach uzasadniających podjęcie nowej decyzji.

Władza rodzicielską może zostać przywrócona, jeśli ustanie przyczyna uzasadniająca jej pobawienie, czy też zawieszenie. Sąd może również znieść formę ograniczenia władzy rodzicielskiej, jeżeli ustaną powody, dla których ta forma ograniczenia została ustanowiona (np. sąd uzna, że rodzina nie potrzebuje już nadzoru kuratorskiego). Nie można natomiast przywrócić władzy rodzicielskiej rodzicom, którzy się jej zrzekli albo zostali jej przez sąd pozbawieni, a ich dziecko poszło do adopcji. Z zasady służy to

ochronie dziecka, którego sytuacja prawna powinna być w miarę stabilna. Dlatego adopcja nie powinna być rozwiązywana. Choć od tej zasady są wyjątki.

Przykład. Malutka Zosia została zaraz po porodzie pozostawiona przez matkę w szpitalu. Matka była w szoku poporodowym, ale nie zrzekła się władzy rodzicielskiej. Sąd jednak szybko pozbawił matkę władzy rodzicielskiej, nie wzywając jej na sprawę i oddał Zosię do adopcji. Po 6 miesiącach matka doszła do siebie i wystąpiła do sądu o unieważnienie postanowienia pozbawiającego ją praw do Zosi i rozwiązanie adopcji. Na sprawie udowodniła, iż sąd bez problemu mógł ustalić jej miejsce pobytu. Miał jej dane i mógł ją powiadomić. W związku z powyższym postępowanie o pozbawienie jej władzy rodzicielskiej jest nieważne.

Faktycznie mama malutkiej Zosi powinna odzyskać swoje dziecko, pomimo iż zostało ono oddane do adopcji. Nie w każdej sytuacji adopcja jest nierozwiązywalna. Jeżeli złamano prawo przy pozbawieniu matki praw rodzicielskich, powinno się je przywrócić. Nawet jeżeli dziecko jest już w nowej rodzinie.

8. CO TO JEST ADOPCJA? JAKIE DZIECKO MOŻNA ADOPTOWAĆ I KTO MOŻE TO ZROBIĆ ? JAKIE SĄ RODZAJE ADOPCJI?

Dziecko przysposobione (adoptowane) w świetle prawa jest dzieckiem osób, które je przysposobiły. Między przysposabiającym a przysposobionym powstaje taki stosunek prawny, jaki występuje między rodzicami naturalnymi a dzieckiem. Zatem, np. zmiana ulega stan cywilny dziecka, przybiera ono to samo nazwisko, co rodzice adoptujący, dziecku przysługują od osób je adoptujących alimenty, a także ono może zostać zobowiązane do alimentowania przybranych rodziców. Dzieci adoptowane dziedziczą z mocy ustawy po osobach je adoptujących na równi z dziećmi biologicznymi.

Ustanowienie przysposobienia wiąże się ze sprawowaniem pełni władzy rodzicielskiej. W związku z daleko posuniętymi i często nieodwracalnymi konsekwencjami, adopcja jest uważana za najkorzystniejszą dla dziecka formę zapewnienia mu opieki zastępczej. Zastępuje w pełni pierwotną opiekę rodziców biologicznych. Z drugiej zaś strony jest ona możliwa tylko za zgodą rodziców biologicznych albo w sytuacji, kiedy zostali oni całkowicie pozbawieni władzy rodzicielskiej (także gdy są nieznani, ubezwłasnowolnieni całkowicie albo nie ma możliwości nawiązania z nimi kontaktu).

Rodzice biologiczni, którzy wyrażają zgodę na adopcję dziecka, zrzekają się jednocześnie praw rodzicielskich. Zgoda rodziców biologicznych na adopcję musi zostać wyrażona przed sądem. Mogą oni wyrazić tzw. zgodę blankietową na przysposobienie ich dziecka, czyli bez wskazania osoby przysposabiającej. Rodzice biologiczni mogą odwołać zgodę blankietową najpóźniej przed pierwszą sprawą o przysposobienie.

W Polsce istnieją trzy rodzaje przysposobienia – pełne: pełne nierozwiązywalne (zwane całkowitym) i niepełne.

Przysposobienie pełne. W jego wyniku powstaje pokrewieństwo nie tylko między dzieckiem a osobami przysposabiającymi, ale też między dzieckiem a rodziną przysposabiającą. To znaczy, że następuje zerwanie więzi z rodziną naturalną i nawiązanie więzi z nową rodziną (zarówno z „nowymi” rodzicami, jak i ich krewnymi – „nową” babcią, „nowym” wujkiem itp.). Po takim przysposobieniu następuje wpis do aktu urodzenia dziecka, w którym przysposabiających wpisuje się jako rodziców przysposobionego. Istnieje też możliwość wydania nowego aktu urodzenia, ale tylko wtedy, gdy tak postanowi sąd opiekuńczy. Dziecko otrzymuje nazwisko przysposabiającego.

Przysposobienie całkowite jest odmianą przysposobienia pełnego. Charakteryzuje się tym, że jest nierozwiązywalne i obowiązuje tu zasada pełnej tajemnicy. Następuje **tylko** wtedy, gdy rodzice naturalni dziecka zgodzili się przed sądem na przysposobienie ich dziecka, nie wskazując osoby, która ma je przysposobić (czyli nie wskazując „nowych” rodziców). Wówczas zawsze sporządza się nowy akt urodzenia dziecka, z przysposabiającymi wpisanymi jako rodzicami. Dziecko otrzymuje też nazwisko „nowych” rodziców.

Przysposobienie niepełne. W jego wyniku powstaje stosunek pokrewieństwa między dzieckiem a przysposabiającymi. Zerwana zostaje więź między dzieckiem a naturalnymi rodzicami. Dziecko nie zostaje jednak włączone do nowej rodziny, tzn. nie staje się ani rodzeństwem naturalnych dzieci „nowych” rodziców ani nie zyskuje „nowej” babci, wujka itp. Tzn. że pozostają wszystkie więzi pokrewieństwa z naturalną rodziną dziecka, poza pokrewieństwem z naturalnymi rodzicami. Dotychczasowi wujkowie, ciocie, kuzyjni itp. pozostają w takim samym stosunku pokrewieństwa, jak do tej pory. Przy tym przysposobieniu również następuje wpis do aktu urodzenia dziecka i dziecko także otrzymuje nazwisko „nowych” rodziców. Przysposobienie niepełne może być zmienione na pełne na wniosek przysposabiającego. O tym, czy taka zmiana powinna nastąpić, decyduje sąd opiekuńczy. Ta forma przysposobienia jest najmniej popularna.

Przysposobienie może być dokonane przez małżonków lub też przez jedną osobę (w takim przypadku, jeśli taka osoba pozostaje w związku małżeńskim, konieczne jest uzyskanie zgody współmałżonka). Wspólnie przysposobić mogą tylko małżonkowie. Możliwe jest przysposobienie pełne przez jednego małżonka i niepełne przez drugiego z nich. Natomiast jeżeli rodzice przysposobianego wyrazili uprzednio zgodę na przysposobienie dziecka bez wskazania osoby przysposabiającego, nowi rodzice muszą dokonać przysposobienia całkowitego (inaczej blankietowego, nierozzerwalnego).

Kogo i na jakich zasadach można przysposobić:

1. Przysposobić można tylko małoletniego (warunek ten musi być spełniony w dniu złożenia wniosku o przysposobienie).
2. Tylko dla dobra małoletniego – zawsze należy badać, czy przysposobienie jest w interesie dziecka.
3. Konieczne jest uzyskanie zgody małoletniego, jeśli ten ukończył lat 13. Sąd opiekuńczy wyjątkowo może orzec przysposobienie bez żądania zgody przysposabianego, jeżeli ten np. nie jest zdolny do wyrażenia takiej zgody.
4. Przysposabiający musi wyrazić zgodę na przysposobienie, tzn. składa wniosek o orzeczenie przysposobienia.
5. Między przysposabiającym a przysposabianym musi istnieć odpowiednia różnica wieku (przyjmuje się, że wynosi ona ok. 18 lat).
6. Przysposabiający musi mieć pełną zdolność do czynności prawnych¹.
7. Przysposabiający musi się wykazywać odpowiednimi właściwościami osobistymi – prawy charakter, zdolności wychowawcze.
8. Konieczna jest także zgoda rodziców dziecka, które ma zostać przysposobione, wyrażona przed orzeczeniem przysposobienia. Zgoda nie jest konieczna, jeżeli zostali oni pozbawieni władzy rodzicielskiej lub są nieznani albo porozumienie z nimi napotyka trudne do przewyciężenia przeszkody. Sąd opiekuńczy może – ze względu na wyjątkowe okoliczności – orzec przysposobienie mimo braku zgody rodziców, których zdolność do czynności prawnych jest ograniczona. Ale tylko wtedy, gdy ich odmowa na przysposobienie jest oczywiście sprzeczna z dobrem dziecka.
9. Jeżeli zaś dziecko ma ustanowionego opiekuna, do przysposobienia konieczna jest także jego zgoda, gdyż działa on jako przedstawiciel ustawowy dziecka.

Zdarza się, że dziecko jest przysposabiane przez bliższą lub dalszą rodzinę, np. możliwe jest przysposobienie siostry lub brata, czyli krewnego w linii bocznej w pierwszym stopniu. Dotyczy to także rodzeństwa przyrodniego (pochodzącego od innej matki lub ojca). Możliwe jest przysposobienie dziecka spokrewnionego lub spowinowaczonego. Dzięki dopuszczeniu takich sytuacji przez prawo, przysposabiany pozostaje w swoim środowisku.

9. JAKA JEST PROCEDURA ADOPCJI PRZED SĄDEM OPIEKUŃCZYM?

Przysposobienie następuje przez orzeczenie sądu opiekuńczego. Wyłącznie uprawnionym do jego wszczęcia jest przysposabiający. Wniosek o wszczęcie postępowania należy zgłosić w sądzie opiekuńczym właściwym dla osoby przysposabiającej lub mającej być przysposobioną. Po wpłynięciu wniosku o adopcję sąd wzywa na pierwszą sprawę wnioskodawców oraz opiekuna prawnego dziecka (interesy dziecka skierowanego do adopcji

¹ Jest to osoba, która ukończyła 18 lat (pełnoletnia) i nie jest ubezwłasnowolniona

reprezentuje opiekun prawny lub kurator, ustanowiony przez sąd na wniosek ośrodka adopcyjnego bądź placówki, w której dziecko aktualnie przebywa). Sąd podejmuje szereg czynności, takich jak: przeprowadzenie wywiadu środowiskowego w miejscu zamieszkania nowych rodziców, wykonanie badań psychologicznych oraz wymaga złożenia niezbędnych dokumentów – aktu urodzenia (osoby samotne), odpisu aktu zawarcia związku małżeńskiego (małżonkowie), zaświadczeń lekarskich o stanie zdrowia, wyników badań WR, prześwietlenia klatki piersiowej, zaświadczeń z poradni zdrowia psychicznego i poradni odwykowej, potwierdzenia aktualnych dochodów. W przypadku, gdy wnioskodawcy byli przygotowywani przez ośrodek adopcyjny, żąda się również opinii wystawionej przez specjalistów pracujących w tej instytucji. Sąd określi sposób i okres osobistej styczności wnioskodawców z dzieckiem tak, by mogli się wzajemnie poznać. Sąd może wydać postanowienie o tymczasowym umieszczeniu dziecka w domu wnioskodawców (do czasu pełnego przysposobienia) lub wskazać – jako miejsce kontaktowania się – placówkę, w której przebywa dziecko. Po tym okresie odbywa się sprawa o pełne przysposobienie, a po przeprowadzeniu rozprawy sąd wydaje postanowienie. Jest ono podstawą do sporządzenia nowego aktu urodzenia dziecka przez Urząd Stanu Cywilnego.

Przykład. Rodzina zastępcza bardzo zżyła się ze swoim podopiecznym, niepełnosprawnym Edwardem. Kiedy dziecko osiągnęło już pełnoletność i rodzina przestała otrzymywać pomoc finansową na dziecko, wpadli na pomysł, aby go przysposobić. W ten sposób powstałaby nierozzerwalna więź między nimi a dzieckiem. Edward mógłby po nich dziedziczyć, a co najważniejsze, jako pełnoprawni rodzice dziecka, mogliby się starać o zasiłek opiekuńczy na niego z racji niepełnosprawności.

Pomysł rodziny zastępczej z przysposobieniem jest bardzo dobry, niestety za późno zaczęli go rozważać. Bez względu na powody, jakie kierują opiekunami nie mogą oni przysposobić osoby pełnoletniej. Musieliby złożyć wniosek w sądzie co najmniej przed dojściem dziecka do pełnoletności. W chwili obecnej mogą jedynie spisać testament, wskazując podopiecznego jako spadkobiercę. W zależności od stopnia niepełnosprawności Edwarda mogą również poczynić odpowiednie kroki ku jego ubezwłasnowolnieniu, np. mogą złożyć propozycję jego krewnym lub prokuratorowi, aby wystąpili z odpowiednim wnioskiem do sądu. Następnie mogą starać się o bycie jego opiekunem prawnym.

10. CZYM SIĘ RÓŻNI PROCEDURA USTANOWIENIA RODZINY ZASTĘPCZEJ OD USTANOWIENIA ADOPCJI?

- Procedura adopcji, czyli przysposobienia jest dłuższa i bardziej skomplikowana. Dzieje się tak dlatego, że adopcja łączy prawnie przysposabiających (tych, którzy chcą adoptować) z dzieckiem, które adoptują (przysposobionym). Adopcja daje im takie same prawa i odpowiedzialność, jakby byli biologicznymi rodzicami. Dziecku

zmienia się akt urodzenia – w miejsce danych rodziców naturalnych wpisane zostają dane rodziców adopcyjnych. Dziecko przyjmuje nowe nazwisko, możliwa jest także zmiana jego imienia. Rodzina adopcyjna nie podlega kontroli żadnej instytucji, tak jak to ma miejsce w przypadku rodziny zastępczej. Nie otrzymuje także środków finansowych na utrzymanie adoptowanego dziecka. Dziecko staje się dzieckiem nowych rodziców.

- Rodzina zastępcza jest tymczasową formą pomocy dziecku i jego rodzinie. Dziecko zachowuje w niej swoje nazwisko. Jeżeli sytuacja życiowa rodziców biologicznych ulegnie trwałej poprawie, to sąd może orzec powrót dziecka do własnej rodziny.
- Inaczej niż w przypadku ustanowienia rodziny zastępczej, można adoptować dziecko tylko za zgodą jego biologicznych rodziców lub wtedy, gdy zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej przez sąd. Jeśli rodzice są nieznani albo w żaden sposób nie można się z nimi skontaktować, to wtedy także można dokonać adopcji.
- Oba postępowania wszczynane są na wniosek osób zainteresowanych lub odpowiedniej instytucji. W obu sąd zasięga opinii odpowiedniej instytucji (np. ośrodka adopcyjno-opiekuńczego, Rodzinnego Ośrodka Diagnostyczno - Konsultacyjnego). Dziecko, które ukończyło 13 lat, może być uczestnikiem obu tych postępowań. W każdej innej sytuacji dziecko powinno zostać wysłuchane, jeśli jego stopień dojrzałości i rozwoju na to pozwala.
- Adopcja jest procesem tajnym. Nikt spośród osób uczestniczących w jej przebiegu (pracowników ośrodka adopcyjnego, prawników, kuratorów, pracowników domu dziecka i in.) nie ma prawa ujawniać szczegółów sprawy, zwłaszcza jeśli chodzi o dane osobowe dziecka, jego rodziców naturalnych i adopcyjnych. Dziecko może ubiegać się o ujawnienie tych informacji dopiero po uzyskaniu pełnoletności, występując z wnioskiem do sądu rodzinnego. Przepisów o tajemnicy procedury nie stosuje się w przypadku rodzin zastępczych. Dziecko w rodzinie zastępczej ma prawo do kontaktu z rodziną biologiczną oraz pełnej wiedzy na temat swojego pochodzenia.

11. CZY MOŻNA ADOPTOWAĆ DZIECKO, KTÓRE MA SIĘ W RODZINIE ZASTĘPCZEJ?

CZY DZIECKO UMIESZCZONE W RZ MOŻE ZOSTAĆ PRZYSOBIONE PRZEZ INNĄ RODZINĘ?

Jeśli między dzieckiem i jego zastępczymi rodzicami wytworzyła się silna i trwała więź emocjonalna, rodzina zastępcza może złożyć wniosek o adopcję dziecka. Najpierw należy ustalić, czy rodzice dziecka mają nad nim władzę rodzicielską. Jeśli tak, to należy uzyskać ich zgodę na adopcję dziecka. Jeśli wystąpią jakieś problemy w uzyskaniu takiej zgody, można wystąpić z wnioskiem o pozbawienie rodziców władzy rodzicielskiej. Nie można adoptować dziecka, jeśli rodzice mają nad nim władzę rodzicielską (nawet ograniczoną).

Przysposobienie dziecka w rodzinie zastępczej odbywa się na tych samych zasadach, co w przypadku dzieci nie będących w rodzinie zastępczej. Z kilku powodów jest jednak inna. Przede wszystkim istotna jest w takiej sytuacji tymczasowość rodzinnej opieki zastępczej, a w wypadku rodziny zawodowej lub rodzinnego domu dziecka, także jej profesjonalizm. Zgodnie z art. 70 ust. 3. pkt 4 UoPS należy uszanować prawo dziecka do powrotu do rodziny naturalnej i również na tym skupiać swoją pracę z dzieckiem w rodzinie zastępczej. Tymczasowość opieki zastępczej, a także jej subsydiarny (pomocniczy) charakter, powoduje że podstawowym jej celem nie jest nawiązanie z dzieckiem więzi i relacji analogicznych do tych wynikających ze stosunku rodzic: biologiczny – dziecko.

Jednakże zdarzają się sytuacje, w których przysposobienie dziecka znajdującego się w rodzinie zastępczej jest dobrym rozwiązaniem. Gdy dziecko ma uregulowaną sytuację prawną i może być adoptowane, przywiązało się do rodziców zastępczych, a z różnych względów dalszy byt rodziny zastępczej nie jest możliwy. Największym niebezpieczeństwem jest adopcja jednego lub kilkorga dzieci, a pozostawienie kolejnych w rodzinie zastępczej. Rodzi się wtedy niefortunny podział między dziećmi. Część dzieci nie rozumie, czemu one nie zostały przysposobione, a inne tak. Ciężko także wytłumaczyć dzieciom sytuację faktyczną oraz prawną, jaka ich różni (np. to, że dziecko nie adoptowane musi liczyć się z powrotem do rodziny biologicznej). Nadrzędnym celem przysposobienia jest dobro dziecka. Ustanowić może je tylko sąd. Dlatego też sąd każdorazowo szczegółowo bada sytuację rodziców biologicznych, adopcyjnych, a przede wszystkim samego dziecka.

Dopuszczalna jest również sytuacja, gdy dziecko umieszczone w rodzinie zastępczej jest adoptowane przez inną rodzinę. Zawsze trzeba jednak zbadać, czy jest to w interesie dziecka. Być może dziecko nawiąże tak dobre relacje z rodziną zastępczą, że pomimo zaistnienia możliwości adopcji, będzie wolało pozostać ze swoimi dotychczasowymi opiekunami. Często rodziny zastępcze, które mają dzieci kwalifikujące się już do adopcji, nie zgłaszają ich do ośrodka, ponieważ nie zależy im, aby dziecko zmieniało środowisko wychowawcze.

Jest też w polskim prawie luka, dotycząca weryfikacji zasadności pobytu dziecka w rodzinie zastępczej. Przepis artykułu 579 ¹ KPC nakłada na sąd obowiązek weryfikowania zasadności pobytu jedynie dzieci umieszczonych w placówkach. Sąd najczęściej – jeśli nie wpłynie do niego odpowiedni wniosek – nie będzie badał sytuacji prawnej dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej. Oznacza to, że bez sygnału od zainteresowanych osób sąd z urzędu nie podejmie decyzji o powrocie do rodziny biologicznej lub adopcji, pomimo zaistnienia podstaw do tego.

12. CZY RODZIC POZBAWIONY WŁADZY RODZICIELSKIEJ MA PRAWO KONTAKTOWANIA SIĘ Z DZIECKIEM?

Z zasady pozbawienie władzy rodzicielskiej nie jest tożsame z pozbawieniem rodziców prawa do osobistej styczności z dzieckiem. Sąd może jednak zakazać rodzicom pozbawionym władzy rodzicielskiej jakichkolwiek kontaktów, jeżeli wymaga tego dobro dziecka (np. jeśli rodzice demoralizują dziecko, negatywnie na nie wpływają, manipulują nim). W wyjątkowych przypadkach sąd może ograniczyć osobistą styczność z dzieckiem rodziców, których władza rodzicielska została ograniczona przez umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej. Najczęściej sąd określa terminy i miejsce spotkań oraz osoby, które mogą w takim spotkaniu uczestniczyć (np. rodzice spotykają się z dzieckiem w ośrodku adopcyjno-opiekuńczym w obecności psychologa).

Przykład. Państwo Nowakowie są rodziną zastępczą dla małego Piotrka. Ostatnio jego matka biologiczna bardzo zdestabilizowała ich życie. Przychodzi niezapowiedziana, często późno w nocy i chce się widzieć z synem. Czasami przychodzi pijana i zachowuje się w uciążliwy sposób. W domu przegląda ich rzeczy, wypytuje syna o ich prywatne sprawy.

Państwo Nowakowie powinni wystąpić do sądu o ograniczenie kontaktów matki biologicznej z dzieckiem. Sąd może też zdecydować, iż jej spotkania z synem nie będą odbywały się w domu u państwa Nowaków, ale w innym miejscu. Rodzina zastępcza ma prawo do poszanowania swojej prywatności i panujących w niej reguł.

13. KIEDY DZIECKO MOŻE IŚĆ DO ADOPCJI ZAGRANICZNEJ?

Tylko dwa przepisy KRiO regulują kwestię adopcji zagranicznej, czyli adopcji, która wiąże się ze zmianą miejsca zamieszkania dziecka na miejsce w innym kraju. Jest ona możliwa, jeśli tylko w ten sposób można zapewnić dziecku odpowiednie zastępcze środowisko rodzinne. Musi zostać poprzedzona okresem osobistej styczności dziecka z rodzicami adopcyjnymi na terenie Polski. W praktyce oznacza to, iż polskie dzieci są w pierwszej kolejności adoptowane przez rodziny mieszkające w Polsce. Nie stosuje się tej zasady w stosunku do rodziny zagranicznej, która już adoptowała rodzeństwo dziecka albo jest z dzieckiem spokrewniona. Do adopcji zagranicznej kwalifikowane są dzieci, które nie znalazły rodziny w Polsce. Często są to dzieci starsze, liczne rodzeństwa lub dzieci chore, dla których nie udało się znaleźć odpowiednich polskich kandydatów na rodziców adopcyjnych. Dzieci zakwalifikowane do adopcji zagranicznej w pierwszej kolejności będą kierowane do rodzin polonijnych, które zgłaszają gotowość adopcji. Procedura adopcji zagranicznej trwa często wiele miesięcy i wiąże się z obowiązkowym pobytem kandydatów na terenie Polski i ich obowiązkowym okresem osobistej styczności z dzieckiem.

Osoby zainteresowane tą formą adopcji wielokrotnie skarżą się na dyskryminację. Taka procedura wynika jednak z zasady niezmienności dziecka – o ile nie jest to niezbędne – jego środowiska, języka, kultury i tożsamości. Nadto równe traktowanie rodzin polskich i zagranicznych powodowało nieoficjalne preferowanie tych drugich, z uwagi na ich zwykle lepszą sytuację materialną.

Przykład. Pani Elwira urodziła się w Polsce, ale od 30 lat mieszka we Francji. Tam też wyszła za mąż. Postanowiła z mężem adoptować polskie dziecko. Nie może jednak zrozumieć, dlaczego nikt nie proponuje jej małego (najlepiej rocznego), zdrowego blondynka, tylko jakieś dzieci starsze i na dodatek często chore. Czuje się dyskryminowana w stosunku do innych rodzin.

Postawa Pani Elwiry i jej oczekiwania budzą wątpliwości, co do jej kwalifikacji do bycia rodzicem adopcyjnym. To dla dziecka, w zależności od jego potrzeb, powinna być dobierana odpowiednia rodzina. Pani Elwira, pomimo polskiego pochodzenia, mieszka za granicą. Adopcja dziecka będzie powodowała zmianę kraju zamieszkania dziecka. W takim wypadku musi zostać zastosowana procedura adopcji zagranicznej. Dzięki polskiemu pochodzeniu zostanie ona i tak potraktowana preferencyjnie. Jej kandydatura będzie rozpatrywana przed innymi kandydatami, nie posiadającymi polskich korzeni.

14. CZY PRZYSPOBIENIE MOŻNA ROZWIĄZAĆ?

Adopcja pełna i niepełna może być rozwiązana w wyjątkowych sytuacjach. Z ważnych powodów zarówno osoba adoptowana, jak i rodzice adopcyjni mogą żądać rozwiązania adopcji. Rozwiązanie adopcji nie jest dopuszczalne, jeżeli wskutek tego miałyby ucierpieć dobro małoletniego dziecka. Najczęściej do rozwiązania adopcji dochodzi z powodów rażącego negatywnego zachowania jednej ze stron (np. popełnienia przestępstwa na szkodę jednej ze stron). Do rozwiązania przysposobienia może dojść również z powodu daleko posuniętego i nieodwracalnego rozkładu więzi, żywienia negatywnych uczuć do rodziców adopcyjnych bez widoków na zmianę tego stanu, czy potrzeby umożliwienia powrotu dziecka do rodziny naturalnej. Czasami wynika to też z chęci zawarcia związku małżeńskiego między adoptowanym a jego rodzicem adopcyjnym. Zazwyczaj sąd nie orzeka o rozwiązaniu przysposobienia, kiedy dziecko jest małoletnie z uwagi na jego dobro.

Orzekając rozwiązanie przysposobienia sąd może utrzymać w mocy wynikający z niego obowiązek alimentacyjny (od rodziców na dziecko lub odwrotnie).

Przykład. Państwo Wolińscy przez długie lata nie mogli mieć dzieci. Postanowili więc adoptować niemowlę – miesięcznego Stasia. Kiedy Staś miał 5 lat, jego matka adopcyjna zaszła w ciążę. Nagle przestała akceptować swoje przysposobione dziecko i zaczęła źle je traktować. W końcu zdecydowała razem z mężem oddać Stasia do placówki i wystąpić o rozwiązanie przysposobienia.

W opisanej sytuacji Staś nie powinien pozostawać dłużej w rodzinie, w której jest źle traktowany. Dziecko najprawdopodobniej przeżyje szok i długo nie będzie mogło zrozumieć, dlaczego zostało odrzucone przez matkę. Być może jednak ma ono jeszcze szansę na zaaklimatyzowanie się w innej rodzinie. Jeśli adopcja była nierozwiązywalna, państwo Wolińscy zostaną pozbawieni władzy rodzicielskiej, a dla dziecka będzie poszukiwana inna rodzina. Sam fakt, iż matka adopcyjna przestała akceptować dziecko nie jest natomiast postawą do rozwiązania przysposobienia. Dziecko może być jej zabrane, ale nadal będą ciążyły na niej obowiązki względem małoletniego.

15. CZYM RÓŻNI SIĘ RODZINA ZASTĘPCZA OD RODZINY ADOPCYJNEJ?

W zasadzie nie powinno się porównywać opieki zastępczej do adopcji. Zupełnie inny jest cel i funkcje obu tych instytucji. Wspólne jest jedynie to, że obie zastępują rodziców biologicznych. Rodzinę zastępczą ustanawia się zazwyczaj, kiedy potrzeba zastąpienia rodziców jest czasowa i cały czas istnieje szansa na powrót dziecka do rodziny. Adopcja natomiast to trwała forma opieki, z zasady nierozwiązywalna.

Rodzina zastępcza jest w inny sposób przygotowywana do pełnienia swojej funkcji. Celem nie jest trwale zastąpienie rodziców biologicznych, a jedynie ich wsparcie w wychowaniu dziecka. Rodzina zastępcza to forma pomocy rodzinie, która z różnych względów nie może pełnić swojej roli w opiece i wychowaniu dziecka. Rodzina zastępcza podlega kontroli i może zostać rozwiązana, jeśli ustaną przyczyny jej ustanowienia. Dziecko umieszczone w rodzinie zastępczej nie zmienia nazwiska. Cały czas wpływ na jego wychowanie mogą mieć rodzice biologiczni. Dla wielu kandydatów plusem tej formy sprawowania opieki jest fakt, iż otrzymują oni pomoc finansową od państwa.

Podstawową ideą rodziny zastępczej jest zapewnienie pozbawionemu opieki dziecku rodzinnego, stabilnego środowiska wychowawczego. Zawsze wiąże się to z poważnym kryzysem dla dziecka, w czasie którego nowi opiekunowie mogą poprzez indywidualną opiekę i przeciwdziałanie temu kryzysowi naprawdę pomóc dziecku. Rodzina taka może mu przekazać wiele pozytywnych wzorców, które mogą odmienić całe jego życie. Nawet jeśli krótko sprawuje opiekę. Pozytywne doświadczenie wynikające z przebywania w takiej rodzinie, może ukształtować dziecko i dać mu motywację do budowania pozytywnych relacji z innymi osobami w swoim życiu.

Rodzina adopcyjna z zasady zastępuje dziecku rodzinę biologiczną. Jest przez to stabilniejsza i trwalsza. Forma ta jest preferowana przez opiekunów. Dziecko, jeśli nie ma szans na powrót do rodziny biologicznej, powinno się w pierwszej kolejności umieszczać w rodzinie adopcyjnej. Jeśli natomiast nie ma szans na adopcję, należy szukać dla dziecka rodziny zastępczej. W ostateczności, kiedy nie ma żadnej chętnej rodziny, można umieścić je w placówce.

Warto zadbać, aby rodzina zastępcza była dobrze przygotowana i rozumiała różnice między adopcją a byciem rodziną zastępczą.

Rodzina zastępcza	Rodzina adopcyjna
czasowa forma sprawowania opieki nad dzieckiem, łatwa do rozwiązania, trwa najdłużej do pełnoletności dziecka	trwała forma opieki nad dzieckiem, rozwiązywalna tylko w wyjątkowych przypadkach
dziecko umieszczone w rodzinie zastępczej ma prawo do informacji o swoim pochodzeniu i do kontaktów z rodzicami biologicznymi	dziecko najczęściej nie zna swoich rodziców biologicznych, nie może się z nimi kontaktować, nie zna swojego pochodzenia, adopcja jest utrzymywana w tajemnicy
dziecku nie zmienia się aktu urodzenia ani nazwiska	dziecku zmienia się akt urodzenia i nazwisko
w każdym czasie można rozwiązać rodzinę zastępczą i dziecko może wrócić do rodziny biologicznej, może trafić do placówki lub innej rodziny zastępczej albo może iść do adopcji	wyjątkowo można rozwiązać przysposobienie i tylko z ważnych powodów, można natomiast rodzicom adopcyjnym ograniczyć władzę rodzicielską
rodzina zastępcza otrzymuje pomoc finansową ze strony państwa na pokrycie części utrzymania dziecka	rodzina adopcyjna sama pokrywa wydatki związane z opieką nad dzieckiem
<ul style="list-style-type: none"> - rodzina zastępcza ma służyć powrotowi dziecka do rodziny, wspiera rodzinę naturalną - więzi dziecka z rodzicami biologicznymi są zachowane (mają prawo do spadku, prawa stanu cywilnego, alimenty) 	rodzina adopcyjna zastępuje rodzinę (piecza zastępcza), wypiera rodzinę naturalną

Przykład. Pani Małgosia była w bardzo trudnej sytuacji materialnej i osobistej. Zdecydowała się oddać swoje roczne dziecko do adopcji. Podpisała w ośrodku oświadczenie, że zrzeka się władzy rodzicielskiej, nie wskazując kandydatów na rodzinę adopcyjną. Po 8 latach panią Małgosię odwiedził pracownik socjalny, który chciał przeprowadzić wywiad, czy jest ona w stanie ponieść koszty utrzymania jej dziecka w rodzinie zastępczej. Okazało się, że dziecko zostało oddane samotnej kobiecie do rodziny zastępczej, która zobowiązała się, że zaadoptuje dziecko w przyszłości. W chwili obecnej matka zastępcza nie jest już zainteresowana adopcją, odpowiada jej bycie rodziną zastępczą, nie zgadza się jednak, aby pani Małgosia nawiązała jakikolwiek kontakt z córką.

Powyższy przykład ilustruje złą praktykę traktowania rodziny zastępczej, jako ukrytej formy adopcji połączonej dodatkowo ze wsparciem finansowym ze strony państwa (oraz komfortem, że zawsze można oddać dziecko, jeśli z jakiś powodów nie uda się nawiązać pozytywnych relacji). Taka praktyka jest absolutnie szkodliwa z perspektywy interesów

dziecka. Jego podstawowym prawem jest dorastanie w bezpiecznym i stabilnym środowisku wychowawczym, które gwarantuje tylko adopcja. Nadto córka pani Małgosi, będąc w rodzinie zastępczej, ma świadomość, że została porzucona przez matkę. Być może wychowywana w rodzinie adopcyjnej nie musiałaby dorastać z takim obciążeniem.

Przykład. Państwo Milewscy bardzo chcieli adoptować małe dziecko. Ośrodek adopcyjny skontaktował ich z 6 - letnim Stasiem, którego matka pochodzi z Białorusi. W sądzie rodzinnym aktualnie toczy się postępowanie o pozbawienie jej władzy rodzicielskiej. Ojciec dziecka jest nieustalony. Państwo Milewscy złożyli wniosek o adopcję dziecka. Na sprawie sąd powiedział im, iż w chwili obecnej nie może pozbawić matki władzy rodzicielskich, dziecko zaś może im dać tylko jako rodzinie zastępczej na jakiś czas. Za kilka miesięcy na pewno będą mogli adoptować chłopca. Ponieważ Państwo Milewscy żyli się z dzieckiem, zgodzili się zabrać dziecko do rodziny zastępczej. Kiedy dziecko było już w ich domu, okazało się że mały Staś nie ma żadnych dokumentów ani nawet ustalonego obywatelstwa. Państwo Milewscy chcieli wystąpić do urzędu o zameldowanie dziecka i wyrobienie mu dokumentów, ale okazało się, że w postępowaniu administracyjnym nie mogą go reprezentować. Wystąpili zatem do sądu o zgodę na reprezentowanie dziecka, ale matka się nie zgodziła. Kolejny sąd powiedział im, że dziecka nigdy nie adoptują, ponieważ sąd polski nie może pozbawić władzy rodzicielskiej obywatelki Białorusi. Tak naprawdę matka w każdej chwili może im zabrać dziecko. Po 6 miesiącach prób uregulowania sytuacji prawnej dziecka państwo Milewscy poczuli się oszukani przez sąd i oddali chłopca do placówki.

Powyższy przykład ilustruje subtelne różnice, jakie zachodzą między adopcją a rodziną zastępczą. Ludzie mocno nastawieni na adopcję nie godzą się z faktem, iż dziecko w rodzinie zastępczej tak naprawdę do nich nie należy. Muszą umożliwić rodzinie biologicznej kontakt z tym dzieckiem. Muszą również godzić się na sytuację, w której co chwilę odwiedzają ich pracownicy różnych instytucji sprawdzając sytuację dziecka oraz muszą z każdą poważniejszą sprawą występować do sądu. W związku z powyższym trzeba dobrze przygotowywać kandydatów do roli rodziny zastępczej. W opisaney powyżej sytuacji błąd popełnił zarówno ośrodek adopcyjny (nie sprawdzając sytuacji prawnej dziecka), jak i sąd (nie weryfikując, czy kandydaci są gotowi być rodziną zastępczą i czy mają świadomość konsekwencji tej decyzji).

Taka sytuacja, niestety, często pojawia się przy dzieciach cudzoziemskich. Bardzo rzadko takie dzieci mogą trafić do rodziny adopcyjnej, ale nie ma zazwyczaj przeszkód, aby umieścić je w rodzinie zastępczej. Zazwyczaj też rodziny biologiczne dzieci cudzoziemskich nie zabiegają o kontakt z nimi. Wbrew pozorom opieka nad tymi dziećmi bardzo przypomina adopcję, poza wskazanymi powyżej problemami, na które trzeba rodziców przygotować.

16. KTO MOŻE ZOSTAĆ RODZINĄ ZASTĘPCZĄ? DLA JAKIEGO DZIECKA MOŻNA ZOSTAĆ RODZINĄ ZASTĘPCZĄ?

Pełnienie funkcji rodziny zastępczej (RZ) może być powierzone małżonkom lub osobie niepozostającej w związku małżeńskim, jeżeli osoby te spełniają następujące warunki:

1. *Dają rękojmię należytego wykonywania zadań rodziny zastępczej.* Jest to najważniejszy warunek, choć trudno go ocenić. Powinno się to robić w świetle innych wymagań, celów i zadań stawianych rodzinom zastępczym (m.in. ocena poziomu moralnego, psychofizycznego, odpowiedzialności za dziecko, gwarancji właściwej opieki i wychowania nad nim). Określa je szczegółowo art. 72 UoPS.
2. *Mają stałe miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.* Miejszem zamieszkania jest miejscowość, w której dana osoba przebywa z zamiarem stałego pobytu. Nie chodzi tu o zameldowanie, które często nie jest takie samo jak miejsce zamieszkania.
3. *Korzystają z pełni praw cywilnych i obywatelskich.* Osoby te muszą posiadać pełną zdolność do czynności prawnych (tj. osoby pełnoletnie, które nie są ubezwłasnowolnione). W praktyce oznacza to możliwość wywierania skutków prawnych własnym działaniem (np. zawarcie umowy). Prawami obywatelskimi są na przykład prawa wyborcze. Praw obywatelskich może pozbawić sąd w wyroku za przestępstwo popełnione w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie.
4. *Nie są lub nie były pozbawione władzy rodzicielskiej, nie są ograniczone we władzy rodzicielskiej ani też władza rodzicielska nie została im zawieszona.* Oznacza to, że osoba taka musi posiadać nieograniczoną władzę rodzicielską. Ingerencja sądu we władzę rodzicielską w przeszłości jest przeszkodą w zostaniu rodziną zastępczą tylko wtedy, gdy osoba ta została pozbawiona władzy rodzicielskiej. Natomiast jeżeli orzeczenie o zawieszeniu lub ograniczeniu władzy rodzicielskiej zostało uchylone (czasami ograniczenie władzy rodzicielskiej może być przez tę osobę niezawinione), to osoba taka może stracić o uzyskanie statusu rodziny zastępczej.
5. Wywiązują się z obowiązku łżenia na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby, gdy ciąży na nich taki obowiązek z mocy prawa lub orzeczenia sądu.
6. Nie są chore na chorobę uniemożliwiającą właściwą opiekę nad dzieckiem, co zostało stwierdzone zaświadczeniem lekarskim;
7. Mają odpowiednie warunki mieszkaniowe oraz stałe źródło utrzymania.
8. Uzyskały pozytywną opinię ośrodka pomocy społecznej właściwego ze względu na miejsce zamieszkania.

Część z tych warunków w praktyce budzi kontrowersje. Np. brak stałych dochodów dyskwalifikuje osobę bezrobotną jako rodzinę zastępczą. Wiele rodzin zastępczych nie może pogodzić się też z faktem, iż przeprowadzając się w poszukiwaniu pracy za granicą, nie mogą dalej sprawować opieki nad dziećmi, powierzonymi im do rodziny zastępczej.

Są również opinie, iż warunki powyższe są zbyt łagodne i zbyt pobieżnie sprawdzane przez niektóre ośrodki, np. ustawa nie wprowadza wymogu niekaralności kandydatów na rodzinę zastępczą.

Przykład. Pan Edward był karany za nieumyślne spowodowanie wypadku drogowego. Ma tylko ślub cywilny z panią Ewelina. Ośrodek odmówił im kwalifikacji na rodzinę zastępczą. Czy słusznie?

Przepisy ustawy o pomocy społecznej nie wskazują ani bycia karanym, ani ślubu cywilnego za przesłankę dyskwalifikującą kandydata na rodzinę zastępczą. Powszechna praktyka wskazuje, iż rękojmię należy oceniać raczej pod kątem predyspozycji psychofizycznych do zapewnienia dziecku odpowiedniego standardu opieki. Przepięstwo nieumyślne samo w sobie nie powinno zatem dyskwalifikować kandydata.

W Polsce jednak powszechna jest praktyka, iż statuty lub regulaminy ośrodków adopcyjnych same precyzują, jakie wymogi musi spełniać kandydat. Wiele ośrodków wymaga niekaralności, ośrodki katolickie często dyskwalifikują kandydatów żyjących w konkubinacie czy też nie posiadających ślubu kościelnego. To budzi spory prawników – wszak ośrodki wydają władczą decyzję zamykającą kandydatom drogę do bycia rodziną zastępczą czy adopcyjną, od której nie ma nawet procedury odwoławczej. Ta praktyka doprowadziła też do innej patologii. Kandydaci zdyskwalifikowani w jednym ośrodku często idą do mniej rygorystycznego, gdzie uzyskują kwalifikacje.

W rodzinie zastępczej można umieścić każde dziecko zabrane postanowieniem lub zarządzeniem sądu z rodziny biologicznej. Jednak w prawie polskim brak wyraźnego rozróżnienia, kiedy dziecko może zostać umieszczone tylko w placówce, a kiedy w rodzinie zastępczej (art. 109 KRiO na równi stawia obie formy ingerencji we władzę rodzicielską). Oznacza to, iż właściwie każde dziecko przebywające w placówce mogłoby zostać umieszczone w rodzinie zastępczej i odwrotnie. Ponieważ przepis ten w pierwszej kolejności umieszcza rodziny zastępcze, a dodatkowo UoPS wprowadza zasadę pierwszeństwa rodzinnych form opieki zastępczej, to w pierwszej kolejności należy poszukiwać dla dziecka rodziny zastępczej. Dopiero w ostateczności można umieszczać je w placówce.

Dzieci umieszczone są w rodzinie zastępczej zazwyczaj w przypadku, jeśli sąd zdecyduje się na ograniczenie, pozbawienie lub zawieszenie władzy rodziców biologicznych. W niektórych sytuacjach dziecko jest umieszczane na wyraźną prośbę rodziców w celu udzielenia im pomocy.

Przykład. Czteromiesięczna Lena została pozostawiona w placówce przez matkę Ukrainkę. Matka nie podała swojego adresu. Placówka długo nie mogła nawiązać z nią kontaktu. Matka Lenki tłumaczyła, że sama nie ma gdzie mieszkać. W związku z tym liczyła, że dziecko wychowa się w placówce do czasu poprawy sytuacji. Matka Leny odwiedza dziewczynkę dwa razy do roku, jak zdobędzie pieniądze na podróż. Czasami tylko dzwoni do placówki zapytać o dziecko. Placówka trzymała małą Lenkę przez 5 lat, nie występując do sądu o pozbawienie czy ograniczenie matce władzy rodzicielskiej. Nie szukała też dla dziecka rodziny zastępczej, tłumacząc, że skoro matka interesuje się dzieckiem, to nie ma podstaw, aby umieszczać je w rodzinie zastępczej. Gdy sytuacją prawną dziecka zainteresował się Rzecznik Praw Obywatelskich, placówka za zgodą sądu oddała dziecko matce, która zobowiązała się wywieźć dziecko na Ukrainę. Po dwóch miesiącach dziecko znowu zostało oddane przez matkę do innej placówki.

W tej sytuacji dziecko powinno od razu zostać umieszczone w rodzinie zastępczej. Ponieważ dziecko nie jest narodowości polskiej, nie będzie podstaw do pozbawienia matki władzy rodzicielskiej przez polski sąd. Nie ma natomiast przeszkód, aby dziecko pozbawione opieki ze strony matki umieścić w rodzinie zastępczej. Przepisy o rodzinach zastępczych stosują się do każdego dziecka przebywającego na terenie Polski i pozbawionego opieki ze strony rodziców. Bez względu na jego narodowość czy obywatelstwo. Również fakt, iż matka interesowała się dzieckiem nie może uzasadniać trzymania dziecka latami bez uregulowanej sytuacji prawnej. Rodzina zastępcza, tak samo jak placówka, ma obowiązek umożliwić matce kontakt z dzieckiem. Kolejnym błędem było oddanie matce dziecka bez zbadania sytuacji matki (sąd nawet nie przeprowadził wywiadu środowiskowego w miejscu jej zamieszkania). To spowodowało, że dziecko przez kilka miesięcy żyło w fatalnych warunkach, doświadczyło przemocy, a w końcu wylądowało z powrotem w placówce.

17. JAKIE SĄ RODZAJE RODZIN ZASTĘPCZYCH? CZY MAJĄ TAKIE SAME PRAWA I OBOWIĄZKI?

Rodzinne formy opieki zastępują tę pierwotnie sprawowaną przez rodziców. Do form tej opieki można zaliczyć rodziny zastępcze oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego. Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy (KRiO) zawiera częściowe regulacje dotyczące tej problematyki. Poza KRiO szczegółowe uregulowania znajdują się w Ustawie o Pomocy Społecznej (UoPS) i aktach wykonawczych do ustawy.

Rodziny zastępcze

Rodziny zastępcze mogą być spokrewnione z dzieckiem lub niespokrewnione z dzieckiem.

1. **Spokrewniona z dzieckiem rodzina zastępcza.** Najpopularniejsza w Polsce forma sprawowania opieki nad dzieckiem. Ponad 80% rodzin zastępczych w Polsce to rodziny spokrewnione. Najczęściej są to dziadkowie dziecka, którzy w ten sposób wspierają niewydolnych rodziców w opiece nad potomstwem. Rodzina zastępcza

spokrewniona dostaje pomoc w pokryciu częściowych kosztów utrzymania dziecka. Rodzina spokrewniona nie może być rodziną zawodową dla dziecka, z którym łączy ją stosunek pokrewieństwa. Przy doborze rodziny zastępczej jest preferencja dla rodzin spokrewnionych, o ile dają gwarancję poprawy sytuacji np. bytowej dziecka (o co nie trudno, jeśli była bardzo zła). Postuluje się, aby zaostrzyć kryteria dla rodzin spokrewnionych tak, aby musiały spełniać wszystkie warunki wymagane dla niespokrewnionych (np. jeśli chodzi o szkolenia, bo najczęściej rodziny spokrewnione są z niego zwalniane).

2. **Niespokrewniona z dzieckiem rodzina zastępcza** – opiekę nad dzieckiem sprawują osoby obce dla dziecka. Otrzymują one pomoc w pokryciu częściowych kosztów utrzymania dziecka, powiększoną o 10 % z tytułu sprawowania bezpośredniej opieki nad dzieckiem. Osoby te muszą spełnić wszystkie wymagane przez ustawę warunki. Najczęściej rodziny te zajmują się maksymalnie dwójką dzieci, jednocześnie pracując zawodowo.

Rodziny zastępcze niespokrewnione mogą być także rodzinami zawodowymi. Wtedy sprawowanie opieki staje się również zawodem wykonywanym przez przynajmniej jednego z rodziców. Zawodowe niespokrewnione rodziny zastępcze dzielą się z kolei na trzy grupy: wielodzietne, specjalistyczne, o charakterze pogotowia rodzinnego:

1. **Zawodowa niespokrewniona z dzieckiem rodzina zastępcza o charakterze pogotowia rodzinnego.** Rodziny zastępcze pełniące rolę pogotowia rodzinnego przejmują opiekę nad dziećmi powierzonymi im również w trybie interwencyjnym. Wykonują postanowienie sądu, przejmując opiekę nad dziećmi dowiezionymi przez policję w sytuacjach porzucenia, zagrożenia życia i zdrowia (w tym wypadku mają obowiązek przyjęcia dziecka bez względu na ilość dzieci przebywających już w pogotowiu opiekuńczym i porę dnia). W zawodowej niespokrewnionej z dzieckiem rodzinie zastępczej o charakterze pogotowia rodzinnego umieszcza się nie więcej niż troje dzieci na pobyt okresowy, do czasu unormowania sytuacji życiowej dziecka, nie dłużej niż na 12 miesięcy (z możliwością przedłużenia o dalsze trzy miesiące ze względu na szczególne okoliczności). Jedno z rodziców zastępczych musi poświęcić się pracy z dziećmi zawodowo. Rodzina dostaje wynagrodzenie za sprawowanie nad dziećmi opieki oraz za pozostawanie w gotowości do przyjęcia dziecka.
2. **Zawodowa niespokrewniona z dzieckiem rodzina zastępcza wielodzietna.** Można w niej umieścić nie mniej niż troje i nie więcej niż sześcioro dzieci. W przypadku konieczności umieszczenia w rodzinie liczniejszego rodzeństwa, odstępuje się od tej zasady. Jedno z rodziców trwale powinno zajmować się opieką nad powierzonymi dziećmi.
3. **Zawodowa niespokrewniona z dzieckiem rodzina zastępcza specjalistyczna.** W zawodowej niespokrewnionej z dzieckiem specjalistycznej rodzinie zastępczej

umieszcza się dzieci niedostosowane społecznie albo dzieci z różnymi dysfunkcjami, problemami zdrowotnymi, wymagającymi szczególnej opieki i pielęgnacji. W rodzinie tej umieszcza się jednocześnie nie więcej niż troje dzieci. Można taką rodzinę zastępczą utworzyć już dla jednego dziecka.

Przykład. Pani Ewa jest daleką krewną Tomka (jest córką siostry ciotecznej babki Tomka). Nie kontaktowała się wcześniej z dzieckiem. Od przypadkowych znajomych dowiedziała się, że dziecko jej dalekich krewnych jest w placówce. Postanowiła wystąpić o ustanowienie jej rodziną zastępczą dla niego. Sąd stwierdził, iż z uwagi na pokrewieństwo może być tylko rodziną spokrewnioną (nie będzie zatem dostawała 10 % dodatku przyznawanego dla rodzin niespokrewnionych).

Problem w tym przypadku polega na braku definicji określającej, kiedy zaczyna się pokrewieństwo w przypadku rodzin zastępczych. Sam fakt pochodzenia od wspólnego przodka nie wydaje się wystarczający – w takiej sytuacji można uznać, że wszyscy jesteśmy spokrewnieni. Art. 128 KRiO, mówiący o osobach zobowiązanych do dostarczania środków utrzymania, a także środków wychowania, wskazuje tylko krewnych w linii prostej (dzieci, ich rodziców, dziadków, pradiadków) oraz rodzeństwo. Wydaje się, że również tylko ta grupa powinna zostać uznawana za rodzinę zastępczą spokrewnioną. Tylko na tej grupie z mocy ustawy ciąży obowiązek opieki. Uzasadnia to również fakt, iż rodzina spokrewniona będzie dostawała o 10% mniej na utrzymanie dziecka. Dlatego w opisanym przypadku, pomimo pokrewieństwa, pani Ewa powinna zostać ustanowiona rodziną niespokrewnioną.

18. CZY ISTNIEJĄCA RODZINA ZASTĘPCZA MOŻE ZOSTAĆ RODZINĄ ZAWODOWĄ?

Może, jeżeli spełnia wymagania przewidziane w art. 75 UoPS. Należy uzyskać pozytywną opinię ośrodka pomocy społecznej właściwego ze względu na miejsce zamieszkania rodziców (wydanej na podstawie rodzinnego wywiadu środowiskowego). Dodatkowo konieczne jest odbycie odpowiednie szkolenie i uzyskać zaświadczenie kwalifikacyjne. Rodzina zastępcza która chciałaby zostać rodziną zawodową, powinna złożyć wniosek do starosty właściwego ze względu na miejsce zamieszkania o podpisanie umowy o pełnienie funkcji zawodowej rodziny zastępczej wybranego typu. Pismo takie może być także oświadczeniem, w którym rodzina wyraża gotowość do pełnienia tej funkcji. Choć rodzina ta jest już znana okolicznemu PCPR-owi, ma on prawo skierować rodzinę na szkolenie uzupełniające do poprzedniego już odbytego.

Z rodziną, która będzie pełniła funkcję zawodowej niespokrewnionej z dzieckiem rodziny zastępczej, starosta zawiera umowę zlecenia (art. 75 ust 2. UoPS). Nie jest

to umowa o pracę, a w związku z tym nie wynikają z niej tzw. uprawnienia pracownicze (np. urlop, staż pracy, itp.).²

19. CO ROBIĆ, GDY STAROSTA NIE CHCE PODPISAC UMOWY ZLECENIA Z ZAWODOWĄ RODZINĄ ZASTĘPCZĄ?

To jeden z największych problemów kandydatów na zawodowych rodziców zastępczych w Polsce. Starosta, niechętny zwiększaniu wydatków z powiatowej kasy, nie zawsze chce umowę podpisać. Według interpretacji Stowarzyszenia Interwencji Prawnej starosta nie powinien odmawiać podpisania umowy.

Przepis art. 75 ust 2. UoPS narzuca na starostę pewnego rodzaju obowiązek podpisania z rodziną umowy o pełnienie funkcji zawodowej rodziny zastępczej. W ustawie użyte jest sformułowanie: „z rodziną zastępczą, która będzie pełniła funkcję zawodowej niespokrewnionej z dzieckiem rodziny zastępczej, **starosta zawiera umowę**”, co do której mają zastosowanie przepisy Kodeksu Cywilnego. Z przepisu tego ewidentnie wynika, iż prawo cywilne ma zastosowanie do samej treści umowy, a nie do odmowy jej podpisania. Nadto ustawodawca użył określenia „zawiera”, co sugeruje, że starosta ma taki obowiązek (o ile rodzina spełni warunki określone w ustępie 1 tego przepisu). Ustawodawca w przepisie tym nie przewidział ze strony starosty sytuacji odmowy podpisania umowy. Należy zatem taką odmowę, jeśli w ogóle dopuszczalną, traktować jako odmowę przyznania świadczenia i zatrudnienia jednocześnie, a więc jako decyzję administracyjną.

Zgodnie z art. 7 Konstytucji organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa, a zakres ich kompetencji musi być precyzyjnie w przepisach określony. Funkcjonariusz publiczny (również starosta) może podejmować tylko takie działania, na które prawo mu zezwala.

Decyzja starosty o niepodpisaniu umowy z rodziną zastępczą nie jest więc całkowicie uznaniowa i niepodlegająca kontroli. Dotyczy to zwłaszcza już istniejących rodzin zastępczych, które mają dzieci, uzyskały pozytywną opinię PCPR, sprawdziły się jako doświadczeni opiekunowie i bardzo często poświęcili swoją karierę zawodową wychowywaniu dzieci. Właśnie takie rodziny, po przejściu niezbędnego dodatkowego szkolenia, powinny dostać szansę „awansu zawodowego”. Naturalne jest zatem podpisanie z nimi umowy na pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej. W wielu sytuacjach odmowa starosty nie poparta jakimikolwiek racjonalnymi argumentami jest krzywdząca nie tylko dla tej rodziny, ale godzi w interesy umieszczonych w niej dzieci. Zmusza się rodziców zastępczych do szukania innych źródeł utrzymania i przez to poświęcania mniej czasu podopiecznym.

² Wniosek o podpisanie powyższej umowy znajduje się na końcu poradnika wraz z innymi wzorami wniosków.

Przykład. Rodzina Państwa Kwiatkowskich posiada troje dzieci w rodzinie zastępczej. Dwoje z nich to rodzeństwo, którym Państwo Kwiatkowscy opiekują się trzy lata. Trzecie dziecko przebywa u nich od roku. Mimo spełnienia wszystkich warunków do podpisania umowy na zawodową specjalistyczną rodzinę zastępczą odmówiono im tego, gdyż według PCPR określenie „w tym samym czasie przebywa” oznacza przyrowadzenie lub jednoczesne umieszczenie tej liczby dzieci w rodzinie zastępczej.

Interpretacja PCPR jest niezgodna z przepisami ustawy o pomocy społecznej. Jednoczesne umieszczenie dzieci (przepis używa sformułowania „w tym samym czasie”) w taki sposób, jak wskazał to PCPR jest wręcz niemożliwe. „W tym samym czasie” oznacza, iż jednocześnie w momencie ustanowienia rodziną zawodową powinno przebywać w tej rodzinie co najmniej troje dzieci. Rodzina ta powinna zostać dopuszczona do kwalifikacji na rodzinę zawodową.

Przykład. Pani Ela jest rodziną zastępczą niespokrewnioną dla niepełnosprawnego Stasia. Chce być rodziną zawodową specjalistyczną. PCPR odmówił podpisania z nią umowy argumentując, iż musiałyby zdecydować się na przyjęcie kolejnych dzieci. Pracownik PCPR stwierdził, że nie ma praktyki przekwalifikowania istniejących rodzin zastępczych w zawodowe, ponieważ dzieci w nich się znajdujące są już pod opieką i nie zwiększa się w ten sposób liczby dzieci objętych całodobową opieką i wychowaniem.

PCPR nie ma racji. Żaden przepis nie wskazuje, że rodziną zastępczą zawodową mogą zostać tylko osoby wyrażające gotowość przyjęcia kolejnych dzieci. Taka interpretacja narusza zasadę niełączenia różnych form sprawowania opieki nad dzieckiem przez jedną rodzinę. Jest to krótkowzroczne myślenie, ponieważ dzieci w rodzinie zastępczej może umieścić tylko sąd (nawet jeśli starosta zawrze z rodziną biologiczną umowę o umieszczeniu dzieci, powiadamia o tym sąd, który zatwierdza tę decyzję). W omawianym przykładzie opisana jest praktyka nakłaniania istniejących już rodzin zastępczych do przyjmowania kolejnych dzieci pod opiekę w zamian za obietnicę podpisania umowy. Liczba dzieci w rodzinach zawodowych jest określona na zasadzie minimum i maksimum. Nie ma przepisu, który określałby, konieczność przyjmowania do rodzin zawodowych maksymalnej możliwej liczby dzieci. Decyzja taka jest zawsze decyzją konkretnej rodziny. Zawodowa specjalistyczna rodzina zastępcza może być utworzona tak samo dla jednego, jak i dla trójki dzieci. Może też się zdarzyć, że pomimo podpisania takiej umowy ze starostą i wyrażenia gotowości przyjęcia kolejnych dzieci, sąd nie zdecyduje się powierzyć tej rodzinie opieki nad dzieckiem, ponieważ może negatywnie ocenić jej kwalifikacje.

Przykład. Państwo Iksińscy mają w rodzinie zastępczej dziecko niepełnosprawne. Chcą być rodziną zastępczą zawodową specjalistyczną. Starosta powiedział, że podpisze z nimi umowę, jeśli będą mieli co najmniej troje niepełnosprawnych dzieci w rodzinie zastępczej

Zgodnie z brzmieniem artykułu 74 ust. 3 UoPS w rodzinie specjalistycznej w tym samym czasie może wychowywać się **nie więcej** niż troje dzieci. Przepis ten ma chronić rodzinę przed umieszczeniem w niej zbyt dużej liczby trudnych i wymagających stałej opieki dzieci. Mogłoby to odbić się na standardzie sprawowanej nad nimi opieki. Dlatego ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie limitu umieszczonych w niej dzieci. Oznacza to, iż rodzina taka może zostać utworzona już dla jednego dziecka niepełnosprawnego. W każdej sytuacji umieszczenia w takiej rodzinie kolejnego dziecka trzeba zasięgać opinii PCPR, aby oszacować czy rodzina jest w stanie podolać wychowaniu kolejnego dziecka, wymagającego stałej troski i opieki.

Przykład. Państwo Kowalscy mają 9 dzieci w rodzinie zastępczej, 2 rodzeństwa (troje i sześcioro dzieci). Chcieli być rodziną zawodową wielodzietną, ale odmówiono podpisania z nimi umowy informując ich tylko, iż mają za dużo dzieci.

Faktycznie przepis precyzuje, iż w rodzinie wielodzietnej nie może przebywać więcej niż 6 dzieci, chyba że jest to liczne rodzeństwo. Państwo Kowalscy mają dwa rodzeństwa, tak więc mogą pełnić funkcję rodziny zastępczej zawodowej. Sytuacja ta pokazuje pewien absurd. Rodzina wielodzietna, w której jest dużo dzieci, powinna być zawodową, aby rodzice mogli poświęcić się tylko i wyłącznie sprawowaniu pieczy nad powierzonymi im pod opiekę dziećmi. W „zwykłej” rodzinie niespokrewnionej nie powinno przebywać aż tak dużo dzieci, ponieważ zakłada się niejako, że ich opiekunowie jednocześnie pracując w innych miejscach, nie mają możliwości należycie się nimi zajmować. W opisanej sytuacji powinno się stworzyć tej rodzinie szansę na bycie zawodową rodziną zastępczą i poświęcenie się tylko i wyłącznie opiece nad dziećmi.

20. W JAKI SPOSÓB MOŻNA ZOSTAĆ RODZINĄ ZASTĘPCZĄ?

Rozróżniamy dwa tryby ustanowienia rodziny zastępczej:

- **tryb administracyjny**

W przypadkach, kiedy pilnie trzeba zapewnić dziecku opiekę zastępczą, umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej jest możliwe na wniosek lub za zgodą rodziców dziecka, na podstawie umowy cywilnoprawnej zawartej między rodziną zastępczą a starostą właściwym ze względu na miejsce zamieszkania tej rodziny. Chodzi tu tylko o sytuacje pilne, czyli takie, gdy zwłoka mogłaby spowodować szkodę dla dziecka.

O zawartej umowie starosta zawiadamia niezwłocznie sąd, który wszczyna postępowanie z urzędu dotyczące władzy rodzicielskiej dziecka i wydaje orzeczenie w tej sprawie. Po uprawomocnieniu się orzeczenia sądu regulującego sytuację dziecka, umowa ze starostą wygasa.

- **tryb sądowy**

Sąd może nakazać umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej w postanowieniu kończącym postępowanie dotyczące, np. władzy rodzicielskiej (ograniczenie, pozbawienie, zawieszenie władzy rodzicielskiej), demoralizacji nieletnich oraz postępowanie o umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej na wniosek rodziców lub na wniosek dziecka za zgodą rodziców.

21. JAKI SĄD JEST WŁAŚCIWY DO USTANOWIENIA RODZINY ZASTĘPCZEJ I KTO BIERZE UDZIAŁ W POSTĘPOWANIU?

O umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej orzeka sąd rodzinny właściwy ze względu na miejsce zamieszkania dziecka, czyli najbliższy miejscu zamieszkania dziecka. Sądem rodzinnym jest utworzony w sądzie rejonowym **wydział rodzinny i nieletnich**.

W sprawie o pozbawienie lub ograniczenie władzy rodzicielskiej i jednoczesnym umieszczaniu dziecka w rodzinie zastępczej orzeka sędzia oraz dwóch ławników. W innych sprawach dotyczących stosunków między rodzicami a dziećmi, np. o zawieszenie lub przywrócenie władzy rodzicielskiej lub też o ustanowienie rodziny zastępczej bez orzekania o władzy rodzicielskiej rodziców biologicznych sąd orzeka jednoosobowo (jeden sędzia).

Postępowanie w sprawie władzy rodzicielskiej, czyli także o ustanowienie rodziny zastępczej dla dziecka, toczy się w **trybie nieprocesowym**, ponieważ w takich sprawach nie ma sporu prawnego.

W postępowaniu biorą udział osoby zainteresowane rozstrzygnięciem, czyli **uczestnicy postępowania**. Uczestnikami są zatem: rodzice biologiczni, członkowie rodziny lub inne osoby, które chciałyby pełnić funkcję rodziny zastępczej dla dziecka. W postępowaniu może też brać udział osoba bliska dziecku, np. pracownik placówki opiekuńczo-wychowawczej. Dziecko nie jest uczestnikiem postępowania w sprawie o pozbawienie władzy rodzicielskiej czy jej ograniczenie. W sprawie o ustanowienie rodziny zastępczej czy w sprawie adopcyjnej dziecko może być uczestnikiem postępowania, jeśli skończyło lat 13. Dziecko, w każdym wieku może być przez sąd wysłuchane.

Postępowanie o ograniczenie i pozbawienie władzy rodzicielskiej toczy się na rozprawie, a sąd podejmuje decyzje w formie postanowień.

Wszczęcie postępowania o umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej może nastąpić **na wniosek** albo **z urzędu**. Sąd rozpatrzy sprawę z urzędu, gdy ktoś powiadomi sąd o potrzebie wglądu w sytuację dziecka. Informację taką można wysłać do sądu rodzinnego w dowolnej formie.

22. KTO MOŻE ZŁOŻYĆ DO SĄDU WNIOSEK O USTANOWIENIE RODZINY ZASTĘPCZEJ?

Osoba, która chce być rodziną zastępczą dla konkretnego dziecka, może wystąpić do sądu z wnioskiem w tej sprawie. Taka osoba to **wnioskodawca** (najczęściej są to osoby, które znają sytuację, w jakiej znalazło się dziecko, czyli członkowie rodziny dziecka). Wnioskodawca, który zna sytuację dziecka, może złożyć wniosek o ustanowienie rodziny zastępczej wraz z wnioskiem o ograniczenie lub pozbawienie władzy rodzicielskiej rodziców biologicznych.

Nawet jeśli wnioskodawca nie będzie wnosił o ograniczenie lub pozbawienie rodziców biologicznych władzy rodzicielskiej, to wniosek o ustanowienie go rodziną zastępczą stanowi sygnał dla sądu, że władza rodzicielska nie jest właściwie wykonywana. Oznacza to, że sąd będzie mógł wszcząć z urzędu postępowanie o ograniczenie lub pozbawienie władzy rodzicielskiej.

Istnieje również możliwość, by rodzice biologiczni wystąpili do sądu z wnioskiem o ustanowienie rodziny zastępczej dla dziecka, jeśli potrzebują pomocy w jego wychowaniu. Może to być także wniosek pracownika socjalnego, pedagoga szkolnego. Wniosek o umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej może złożyć również prokurator. Jeżeli prokurator wskazuje we wniosku konkretnych kandydatów na rodzinę zastępczą, to powinien uzyskać od nich oświadczenie o wyrażeniu zgody na bycie rodziną zastępczą dla wskazanego we wniosku dziecka.

Wniosek o ustanowienie rodziny zastępczej podlega opłacie w wysokości 40 zł. We wniosku można poprosić o zwolnienie z opłaty sądowej, trzeba jednak najpierw wypełnić oświadczenie o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania, dostępne w sekretariacie każdego sądu.

23. JAK NAPISAĆ WNIOSEK O USTANOWIENIE RODZINY ZASTĘPCZEJ?

We wniosku o ustanowienie rodziny zastępczej (podobnie jak we wniosku o ograniczenie, pozbawienie lub zawieszenie władzy rodzicielskiej) należy opisać sytuację, w jakiej znalazło się małoletnie dziecko. Trzeba opisać osobę dziecka (wiek, szkołę, inne ważne informacje o dziecku), rodziców małoletniego, sytuację rodzinną, zachowanie rodziców biologicznych dziecka, czyli sposób wykonywania przez nich władzy rodzicielskiej.

W uzasadnieniu wnioskodawca powinien wykazać, że jest właściwą osobą do zaopiekowania się dzieckiem. Szczegółowe warunki sąd będzie badał podczas postępowania, ale już w uzasadnieniu należy o tym napisać.

Wnioskodawca może opisać dowody, które świadczą, np. o negatywnym postępowaniu rodziców oraz może wnosić o powołanie świadków. Do wniosku należy również załączyć wszystkie dokumenty powołane we wniosku (akty urodzenia, ślubu, rozvodu oraz tyle odpisów wniosku, ilu jest uczestników postępowania). Nie wszystkie

dokumenty, które mogą mieć znaczenie w sprawie, trzeba dołączyć do wniosku od razu. Wniosek można uzupełnić poprzez złożenie niektórych dokumentów później. Podczas toczącego się postępowania można również składać wnioski dowodowe. Każdy wniosek, który wpłynął do sądu, podlega rozpatrzeniu.

24. CZY SĄD MOŻE USTANOWIĆ RODZINĘ ZASTĘPCZĄ, JEŚLI NIKT NIE ZGŁOSIŁ O TO WNIOSKU?

Tak, sąd może wszcząć postępowanie z urzędu w sprawie ustanowienia rodziny zastępczej (podobnie w każdej sprawie związanej z władzą rodzicielską). Oznacza to, iż sąd może z własnej inicjatywy zająć się jakąś sprawą, ilekroć dowie się, że dziecku dzieje się krzywda albo jego dobro zostało zagrożone. Każdy, kto wie, że dziecku dzieje się krzywda lub rodzice nienależycie wykonują władzę rodzicielską, ma obowiązek zawiadomić o tym sąd rodzinny.

Każdy może skierować do sądu **zawiadomienie** o sytuacji dziecka lub **wniosek o wgląd w sytuację dziecka**. Wniosek i zawiadomienie nie podlegają żadnej opłacie. W piśmie takim należy opisać sytuację, która nas zaniepokoiła, podać dane małoletniego dziecka oraz adres rodziny.

Jeżeli sędzia po zapoznaniu się z wnioskiem o wgląd w sytuację dziecka lub zawiadomieniem, zdecyduje, iż nie zachodzi potrzeba wszczynania postępowania o ograniczenie władzy rodzicielskiej i tym samym wydawania zarządzeń o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej, to sprawa zostanie wszczęta z urzędu jako „inna sprawa rodzinna” pod specjalną sygnaturą „Nmo”.

Sąd zleci kuratorowi przeprowadzenie wywiadu w rodzinie. Po zapoznaniu się z treścią wywiadu sąd podejmie decyzję, czy wszczynać postępowanie o ograniczenie, pozbawienie lub zawieszenie władzy rodzicielskiej z urzędu.

Sąd rodzinny wszczynając z urzędu postępowanie wyda zarządzenie i doręczy je uczestnikom postępowania. Doręczając zarządzenie sąd zawiadomi ich także, że postępowanie zostało wszczęte z urzędu, określi jego rodzaj oraz pouczy o możliwości zgłaszania wniosków dowodowych.

Na zarządzeniu będzie wpisana sygnatura akt sprawy. W każdym piśmie do sądu należy się powoływać na tę sygnaturę.

25. CO ROBI SĄD PO WPŁYNIĘCIU WNIOSKU O USTANOWIENIE RODZINY ZASTĘPCZEJ LUB WNIOSKÓW DOTYCZĄCYCH WŁADZY RODZICIELSKIEJ?

Po wpłynięciu wniosku sąd bada, czy wniosek spełnia wszystkie przesłanki formalne, tzn.: czy jest podpisany, czy zawiera dane uczestników postępowania wraz z ich adre-

sami, czy został opłacony (40 zł) , czy zawiera załączniki – dokumenty powołane we wniosku oraz odpisy wniosku.

Sąd może wezwać do uzupełnienia braków wniosku. Jeśli wnioskodawca nie ma możliwości uzyskania niektórych dokumentów, np. aktu urodzenia dziecka, to we wniosku należy wskazać datę oraz miejsce urodzenia dziecka oraz przyczynę niemożności uzyskania tego aktu. Sąd zwróci się do właściwego urzędu stanu cywilnego o jego przesłanie. Prawie wszystkie sprawy dotyczące małoletnich, w tym sprawy o ograniczenie, pozbawienie lub zawieszenie władzy rodzicielskiej, prowadzone są pod sygnaturą „Nsm”.

Odpisy prawidłowo złożonego wniosku zostaną przesłane uczestnikom postępowania wraz z zawiadomieniem o rozprawie.

26. CZY W SPRAWACH O USTANOWIENIE RODZINY ZASTĘPCZEJ ODBĘDZIE SIĘ ROZPRAWA?

Tak. Wszczynając postępowanie o ustanowienie rodziny zastępczej (z urzędu lub na wniosek) sąd wyznacza termin rozprawy oraz może podjąć następujące czynności:

- może skierować pismo do policji z prośbą o informację, czy konkretna rodzina miała jakieś problemy, czy były zgłoszenia, interwencje;
- może skierować pismo do szkoły (lub przedszkola) z prośbą o informację o wypełnianiu przez dziecko obowiązku szkolnego;
- może sprawdzić, czy aktualnie w sądzie nie toczą się żadne sprawy z udziałem rodziców dziecka;
- jeśli nie jest możliwe ustalenie miejsca zamieszkania rodziców biologicznych, sąd może ustanowić tzw. kuratora dla osoby nieobecnej, który będzie reprezentował interesy rodziców w tym postępowaniu. Kuratorem dla osoby nieobecnej może być pracownik sekretariatu.

27. JAK WYGLĄDA ROZPRAWA SĄDOWA W SPRAWIE USTANOWIENIA RODZINY ZASTĘPCZEJ?

W postępowaniu o umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej sąd musi ustalić:

- czy istnieją przesłanki ograniczenia, pozbawienia lub zawieszenia władzy rodzicielskiej;
- czy umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej będzie dla jego dobra;
- kto może pełnić dla dziecka funkcję rodziny zastępczej.

Zadaniem sądu jest sprawdzenie wszelkimi możliwymi sposobami, jaka jest sytuacja dziecka. Dlatego sąd przed wydaniem postanowienia wysłucha dziecko (najczęściej poza salą posiedzeń sądowych), rodziców biologicznych, a także inne osoby bliskie dla małoletniemu. Uczestnicy postępowania mogą składać wnioski dowodowe, powoływać świadków oraz składać dokumenty potwierdzające ich argumenty.

W czasie posiedzenia każda osoba powstaje z miejsca, gdy przemawia do sądu lub gdy sąd zwraca się do niej.

Sąd bada, czy kandydaci na rodzinę zastępczą dają pełną gwarancję należytego zabezpieczenia interesu dziecka. Sąd bada podczas postępowania kwalifikacje moralne oraz wychowawcze kandydatów na rodzinę zastępczą (m.in. na podstawie opinii i informacji zebranych w drodze wywiadu środowiskowego, w zakładzie pracy).

Aby ustalić więzi uczuciowe dziecka z rodzicami lub z osobami, które chcą pełnić funkcję rodziny zastępczej, sąd rodzinny może zasięgnąć opinii Rodzinnego Ośrodka Diagnostyczno -Konsultacyjnego (RODK) lub innej odpowiedniej placówki specjalistycznej (np. ośrodka adopcyjno-opiekuńczego). Jeśli postępowanie dotyczy dziecka kalekiego lub upośledzonego, to umieszczenie w rodzinie zastępczej powinno nastąpić tylko wówczas, gdy osoby mające stanowić rodzinę zastępczą zdają sobie w pełni sprawę ze stanu kalectwa lub upośledzenia tego dziecka.

Przy wyborze rodziny zastępczej dla dziecka sąd uwzględnia:

- osoby spokrewnione lub spowinowaczone z dzieckiem, jeżeli dają gwarancję poprawy sytuacji dziecka. Nawet jeśli dziadkowie, wujostwo chcą zostać rodziną zastępczą dla dziecka, to muszą gwarantować odpowiednie warunki rozwoju dziecka;
- przygotowanie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej;
- odpowiednią różnicę wieku między kandydatami do pełnienia funkcji rodziny zastępczej a dzieckiem. Nie chodzi tu o konkretną różnicę wieku, ale o to, by wiek kandydata umożliwiał mu pełnienie funkcji rodziny zastępczej;
- poziom rozwoju i sprawności dziecka, wymagania w zakresie pomocy profilaktyczno-wychowawczej lub resocjalizacyjnej oraz możliwości zaspokajania potrzeb dziecka;
- zasadę nierozłączania rodzeństwa;
- w miarę możliwości opinię wyrażoną przez dziecko. Jeśli dziecko nie ma odpowiedniego rozeznania, to sąd może zlecić biegłemu badanie psychologiczne dziecka.

Jeżeli postępowanie toczy się z urzędu i sąd nie ma wiadomości o chętnych do pełnienia funkcji rodziny zastępczej dla dziecka, to zwróci się do PCPR. Powiatowe centra pomocy rodzinie prowadzą listy kandydatów gotowych do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, w których sąd mógłby umieszczać dzieci, wobec niemożności powierzenia ich krewnym lub osobom wskazanym przez rodziców.

Sąd może wydać w trakcie postępowania tzw. **zarządzenie tymczasowe**, które staje się natychmiast wykonalne. W zarządzeniu tym może zezwolić na umieszczenie dziecka na czas postępowania u kandydatów na rodzinę zastępczą. Zarządzenie tymczasowe reguluje sytuację dziecka na czas trwania postępowania. Nie jest ostateczne, obowiązuje tylko do prawomocnego zakończenia sprawy.

Jeżeli podczas toczącego się postępowania sędzia stwierdzi, iż w rodzinie istnieje potrzeba uregulowania jeszcze innych problemów niż będących jego przedmiotem, to wszczyna postę-

powanie z urzędu lub zawiadania o potrzebie jego wszczęcia właściwego prokuratora, właściwą poradnię wychowawczo-zawodową albo właściwą organizację społeczną.

Przykład. Państwo Nowakowie wnieśli do sądu rodzinnego wniosek o ustanowienie ich rodziną zastępczą dla trójki wnuków. Ojciec dzieci jest w zakładzie karnym, a matka wyjechała i nie utrzymuje z dziećmi kontaktu. Sąd wydał postanowienie o tymczasowym umieszczeniu dzieci u dziadków do czasu zakończenia postępowania. W tym czasie sąd zaczął poszukiwać matki. Dziadkowie wystąpili do PCPR o wypłacenie im pomocy finansowej na pokrycie kosztów utrzymania dzieci, przedstawiając zarządzenie sądu. PCPR odmówił wypłacenia pomocy finansowej, argumentując, iż dziadkowie są tylko kandydatami na rodzinę zastępczą. Nie ma więc podstaw, aby wypłacić im to świadczenie.

W opisanej sytuacji dziadkom nie przysługuje świadczenie, ponieważ do zakończenia postępowania nie są oni jeszcze rodziną zastępczą. Według prawa tylko ustanowionej rodzinie zastępczej przysługuje świadczenie na dziecko. Często jednak sądy, aby pomóc rodzinom zastępczym, piszą w zarządzeniu tymczasowym, że „**umieszczają dziecko na czas trwania postępowania w rodzinie zastępczej państwa Nowaków**”. To pozwala na wypłacanie świadczenia od momentu wydania tego zarządzenia.

28. CZY W POSTĘPOWANIU O USTANOWIENIE RODZINY ZASTĘPCZEJ SĄD WYDA WYROK?

Nie, w sprawach o ograniczenie, pozbawienie i zawieszenie władzy rodzicielskiej oraz o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej sąd rodzinny wydaje **postanowienia**. Jeśli sąd uzna, iż brak podstaw do ograniczenia, zawieszenia lub pozbawienia rodziców władzy rodzicielskiej i umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej, to **wniosek oddali**.

Jeśli sąd uzna, iż zostały spełnione przesłanki umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej, to w jednym postanowieniu sąd jednocześnie ogranicza lub zawiesza władzę rodzicielską rodzicom biologicznym lub pozbawia ich tej władzy oraz ustanawia rodzinę zastępczą dla dziecka. Zarządzając umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej sąd powinien wskazać konkretną rodzinę lub osobę, do której dziecko kieruje (nie muszą to być wnioskodawcy) oraz określić jego miejsce zamieszkania, gdyż w takim wypadku nie przebywa ono stale u żadnego z rodziców biologicznych.

Sąd może uregulować w postanowieniu podział obowiązków i praw wynikających z władzy rodzicielskiej pomiędzy rodzicami biologicznymi a rodziną zastępczą. Sąd może orzec o ograniczeniu lub zakazie styczności rodziców biologicznych z dzieckiem.

Postanowienia ogłaszane są na posiedzeniu jawnym, to znaczy, że uczestnicy postępowania mogą być na nim obecni. Ponieważ podczas postanowienia sąd czyta treść postanowienia i przedstawia ustnie najważniejsze powody swojego rozstrzygnięcia, uczestnicy nie otrzymują od razu tego postanowienia. Sąd nie uzasadnia też od razu pisemnie takiego orzeczenia. Sąd podaje uczestnikom informacje o sposobie i terminie

zaskarżenia postanowienia. Jeżeli uczestnicy nie byli obecni na ogłoszeniu postanowienia, ale byli o nim prawidłowo powiadomieni (otrzymali zawiadomienie), to sąd nie prześle im odpisu postanowienia. Postanowienie to doręcza się tylko tej stronie, która zażądała sporządzenie uzasadnienia i doręczenia postanowienia z uzasadnieniem. Aby dowiedzieć się, jaka jest treść postanowienia, można zadzwonić do sekretariatu sądu. W interesie wszystkich uczestników jest obecność na ogłoszeniu orzeczenia, ponieważ od tego dnia biegnie termin na jego zaskarżenie.

29. CO ZROBIĆ, JEŚLI SĄD ODMÓWIŁ KOMUŚ USTANOWIENIA RODZINY ZASTĘPCZEJ?

Każdy uczestnik postępowania, który nie zgadza się z decyzją sądu, może zaskarżyć to postanowienie. Najpierw należy w terminie tygodniowym od dnia ogłoszenia postanowienia wystąpić z wnioskiem do sądu o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie go wraz z postanowieniem. Jeśli ogłoszenie orzeczenia nastąpiło, np. w środę 8 listopada, to termin tygodniowy minie 15 listopada w środę o godzinie 24.00. Wniosek może złożyć w sądzie na biurze podawczym lub wysłać pocztą. Wniosek ten nie podlega opłacie.

Uzasadnienie sąd powinien sporządzić w ciągu tygodnia od dnia, w którym zażądano jego doręczenia. W ciągu 14 dni od daty otrzymania przez uczestnika postępowania odpisu postanowienia wraz z uzasadnieniem, może on złożyć **apelację** od postanowienia. Apelację składa się do sądu okręgowego za pośrednictwem sądu rodzinnego. Sąd rodzinny ustali, czy apelacja została złożona poprawnie i wtedy prześle akta do sądu okręgowego. Jeżeli natomiast strona nie zażądała uzasadnienia postanowienia we wskazanym wyżej terminie tygodniowym, to również i w tym wypadku może zaskarżyć postanowienie. Powinna złożyć apelację w ciągu 14 dni od dnia, w którym upłynął termin do żądania uzasadnienia. W takiej sytuacji ma zatem 21 dni od ogłoszenia postanowienia na złożenie apelacji.

W apelacji należy napisać, dlaczego nie zgadzamy się z postanowieniem sądu. Apelację można napisać osobiście, nie musi jej pisać adwokat. Apelacja podlega opłacie w wysokości 40 zł.

30. CO POWINNA ZROBIĆ RODZINA ZASTĘPCZA, JEŚLI CHCE WYJECHAĆ Z DZIECKIEM NA ZAGRANICZNE WAKACJE, A DZIECKO NIE MA PASZPORTU?

Jeżeli sąd nie określił inaczej w postanowieniu o ustanowieniu rodziny zastępczej, to rodzina zastępcza ma obowiązek i prawo wykonywania bieżącej pieczy nad osobą małoletniego. Rodzina zastępcza nie może jednak decydować o najważniejszych sprawach dla dziecka, takich jak: obywatelstwo dziecka, nadanie mu lub zmiana imienia lub nazwiska, określenie miejsca pobytu, wybór kierunku nauki, wyrobienie paszportu. Rodzice biolo-

gicznymi mają inne obowiązki i prawa wynikające z władzy rodzicielskiej. To do rodziców biologicznych należy „kierowanie” dzieckiem.

- Jeśli sąd pozbawił rodziców biologicznych władzy rodzicielskiej lub ją zawiesił, to musiał jednocześnie ustanowić dla dziecka opiekę prawną. Wyjątkowo takimi opiekunami prawnymi sąd mógł ustanowić rodzinę zastępczą. W każdej istotnej sprawie dotyczącej dziecka, opiekun prawny musi uzyskać zezwolenie sądu na działanie. Dlatego rodzina zastępcza powinna skierować do sądu **wniosek o zezwolenie na wyrobienie paszportu**. Wniosek podlega opłacie 40 zł. We wniosku należy wskazać dlaczego wyrobienie paszportu jest konieczne.
- Jeśli sąd ograniczył rodzicom władzę rodzicielską poprzez umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej (tak dzieje się najczęściej), to tylko rodzice biologiczni mogą wspólnie złożyć wniosek o wyrobienie paszportu dla dziecka. Jeśli któryś z rodziców się na to nie zgadza, to drugi może skierować do sądu **wniosek o zezwolenie sądu na wyrobienie paszportu**. Orzeczenie sądu zastąpi zgodę pierwszego rodzica.
- Jeśli rodzice biologiczni mają ograniczoną władzę rodzicielską, ale nie zgadzają się w ogóle na wyrobienie paszportu dla dziecka, to:
 - A. najpierw rodzina zastępcza może złożyć do sądu **wniosek o rozszerzenie swoich uprawnień** (chodzi o rozszerzenie uprawnień na możliwość złożenia wniosku o wyrobienie paszportu dla dziecka);
 - B. następnie sąd może zmienić zakres uprawnień rodziny zastępczej w postanowieniu i wyrazić zgodę na złożenie przez nią tego wniosku;
 - C. rodzina zastępcza może złożyć wniosek o zezwolenie na wyrobienie dziecku paszportu.

Sąd wyznaczy termin posiedzenia i wysłucha rodziców biologicznych oraz rodzinę zastępczą, a następnie wyda postanowienie w tej sprawie.

31. CZY MUSZĘ POZWALAĆ NA KONTAKTY DZIECKA Z RODZINĄ NATURALNĄ (RODZĘSTWEM, RODZICAMI, DZIADKAMI)?

Art. 70 ust. 3 pkt 3 UoPS wskazuje, iż należy uszanować prawo dziecka do utrzymywania osobistych kontaktów z rodziną naturalną. Łączy się to także z prawem rodzica biologicznego do osobistej styczności z dzieckiem. Rodzina zastępcza powinna nie tylko szanować to prawo, ale powinna też starać się pracować z dzieckiem na rzecz jego powrotu do rodziny biologicznej. Dlatego też rodziny zastępcze nie powinny mieszkać daleko od rodzin biologicznych i nie powinny być z rodziną biologiczną skonfliktowane. Rodzice zarówno w przypadku pozbawienia, jak i ograniczenia władzy mają prawo do kontaktu z dzieckiem. Prawo do osobistej styczności z dzieckiem nie należy do zakresu

treści władzy rodzicielskiej. Osobistą stycznością jest nie tylko spotkanie się, ale też listy, telefony, e-maile.

Istnieją dwa wypadki opisane w **art. 113 KRiO**, kiedy sąd może orzec całkowity zakaz styczności z dzieckiem. Według **§1 niniejszego artykułu**, jeśli wymaga tego dobro dziecka, sąd zakaże osobistej styczności rodzicom pozbawionym władzy rodzicielskiej. Dobro dziecka jest zagrożone, gdy utrzymywanie kontaktów z rodzicem zagraża jego zdrowiu, bezpieczeństwu życia dziecka lub ma na niego wpływ demoralizujący. Natomiast **§2** daje możliwość ograniczenia osobistej styczności rodziców z dzieckiem w momencie umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej w wyjątkowych sytuacjach, opierając się, jak w paragrafie poprzednim, na przesłance dobra dziecka. Ograniczenie osobistej styczności danej osoby z dzieckiem może nastąpić, np. poprzez ustanowienie spotkań jedynie w obecności osoby trzeciej (kuratora, policjanta, rodzica zastępczego) lub ustanowienie konkretnego terminu dla spotkań.

Z powyższych przepisów wynika, że jeśli sąd wprost nie zakaże kontaktów rodzica naturalnego z dzieckiem, to rodzina zastępcza ma obowiązek takie kontakty umożliwiać. Dotyczy to także innych członków rodziny naturalnej dziecka, a nawet osób bliskich dziecku, nie będących jego krewnymi. W sytuacji podejmowania decyzji o umożliwieniu kontaktów, należy wziąć pod uwagę wiek dziecka i jego zdanie.

Przykład. Niespokrewniona rodzina zastępcza Państwa Nowaków nie pozwala swoim podopiecznym na kontakty z dziadkami. Twierdzi, że dziadkowie są zdemoralizowani, mają zły wpływ na dzieci, a ponadto dzieci ich nie kochają, co jedno z dzieci przyznało podczas audycji telewizyjnej, na którą rodzina zastępcza je zabrała. Rodzina zastępcza nie zaprosiła dziadków na komunię jednego z dzieci – złożyli oni tylko życzenia dziecku przed kościołem.

W tym przypadku rodzina zastępcza łamie podstawowe prawa dzieci, jakim jest prawo do kontaktu z osobami bliskimi oraz prawo do podtrzymywania pozytywnych z nimi więzi. Niepokojące jest też manipulowanie dziećmi i wykorzystywanie ich w sposób przedmiotowy do udziału w programie telewizyjnym oraz wciąganie ich w konflikt z rodziną biologiczną. W przedmiotowej sytuacji warto by było zastanowić się, czy rodzina ta nie szkodzi dzieciom i czy sąd nie powinien jednak umieścić dzieci w innej rodzinie.

32. NA CZYM POLEGA ZASADA ŁĄCZENIA RODZEŃSTW I CZY JEST ONA STOSOWANA TAKŻE W RODZINNEJ OPIECE ZASTĘPCZEJ?

Zasada łączenia rodzeństw znajduje się w art. 73 ustęp 3. pkt 5 UoPS, który mówi, iż przy doborze rodziny zastępczej dla dziecka uwzględnia się zasadę nierozłączania rodzeństwa. Interpretowane jest to w ten sposób, iż w momencie doboru rodziny zastępczej poszukuje się w pierwszej kolejności rodziny, która ma możliwość przyjęcia do siebie całego rodzeństwa. Zasada ta dotyczy także sytuacji, gdy z różnych względów dla kolej-

nego dziecka z rodzeństwa szuka się rodziny zastępczej. Wtedy pierwsze kroki kieruje się do rodziny, w której znajduje się pozostałe rodzeństwo. Zasada ta obowiązuje także wobec rodzinnych domów dziecka, gdzie ze względu na możliwość umieszczenia większej liczby dzieci, preferuje się umieszczanie całych licznych rodzeństw.

Także przy przysposobieniu dzieci ważną rolę odgrywa zasada nierozłączania rodzeństw. Polega ona na tym, iż przy adopcji dzieci stara się znaleźć rodzinę, która przyjmie całe rodzeństwo.

Przykład. 3-letnia Asia ma 17-letniego brata przebywającego w placówce socjalizacyjnej. Z uwagi na zasadę nierozdzielania rodzeństwa, sąd zdecydował się umieścić Asię w tej samej placówce. Nie wyraża też zgody na jej adopcję bez adopcji brata.

W tym przypadku zawsze trzeba rozważyć najważniejszy i naczelnny interes dziecka. Często jest tak, że liczne rodzeństwa, które nie mają szansy na jednoczesną adopcję, są trzymane latami w placówce, aby miały ze sobą kontakt. Czasami nie jest to właściwe postępowanie, ponieważ dzieci są w bardzo różnych grupach wiekowych i często nie mają ze sobą bezpośredniego kontaktu. Nadto starsze dzieci dorastają i wyprowadzają się z placówki, a młodsze w tym czasie tracą bezpowrotnie szansę na znalezienie rodziny. Dlatego zawsze w takiej sytuacji należy rozważyć, która decyzja jest najkorzystniejsza dla dziecka i leży w jego interesie. Często więc z rodzeństwem, które jest dla dziecka jedyną rodziną, jest dla niego najważniejsza. Można jej nie stracić, pomimo nieumieszczenia dzieci w tej samej placówce. Często oddanie dziecka do rodziny zastępczej, która umożliwi podtrzymywanie tych więzi, może być wystarczające. Czasami jednak sądy podejmują decyzje o rozdzieleniu licznego rodzeństwa i oddanie dzieci do adopcji, jeżeli leży to w ich najlepiej pojętym interesie.

33. CZY RODZINA ZASTĘPCZA MOŻE MIEĆ KURATORA? JEŻELI TAK, TO W JAKIM CELU?

Po pierwsze, sąd opiekuńczy może ustanowić nadzór kuratora sądowego nad sposobem wykonywania władzy rodzicielskiej przez rodziców biologicznych nad małoletnim.

Po drugie, jeśli w trakcie postępowania o ustanowienie rodziny zastępczej, sąd poweźmie jakieś wątpliwości, może od razu, w postanowieniu o ustanowieniu rodziny zastępczej, zlecić nad nią nadzór kuratora sądowego.

Po trzecie, sędzia rodzinny ma obowiązek współpracy z kuratorami sądowymi w celu kontrolowania sytuacji dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej. Dlatego sąd, w każdym czasie, może zlecić kuratorowi przeprowadzenie wywiadu środowiskowego, zarządzić zebranie wiadomości o sytuacji rodzinnej oraz o zachowaniu się podopiecznego po wydaniu postanowienia. Te informacje są konieczne do podejmowania dalszych decyzji dotyczących dziecka. Pomogą ustalić sądowi, czy rodzina zastępcza wywiązuje

się ze swoich obowiązków, jak zachowuje się dziecko i jaki jest kontakt dziecka rodzicami biologicznymi.

34. CZYM RÓŻNIĄ SIĘ UPRAWNIENIA RODZINY ZASTĘPCZEJ OD OPIEKUNA PRAWNEGO?

Umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej jest rodzajem ograniczenia władzy rodzicielskiej według art. 109 § 2 pkt 5 KRiO. Umieszczając dziecko w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo - wychowawczej, sąd może ustanowić nadzór kuratora nad sposobem wykonywania władzy rodzicielskiej nad małoletnim. Dlatego w większości przypadków przynajmniej jedno z rodziców wciąż ma nad dzieckiem chociaż ograniczoną władzę rodzicielską. W związku z tym decyzje dotyczące ważnych spraw dziecka podejmują osoby, które mają nad nim władzę rodzicielską lub opiekę prawną (**art. 112¹ zd. 2 KRiO: Inne obowiązki i prawa wynikające z władzy rodzicielskiej należą do rodziców małoletniego**). Do ważnych spraw dziecka zalicza się między innymi: wyjazd dziecka za granicę (w tym przede wszystkim wydanie paszportu), zabieg medyczny, decyzja o zmianie profilu nauki dziecka. Jednakże zgodnie z **art. 112¹ KRiO**, jeżeli sąd opiekuńczy nie postanowi inaczej, to obowiązek i prawo wykonywania bieżącej pieczy nad osobą małoletniego umieszczonego w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej, jego wychowania oraz **reprezentowania w dochodzeniu świadczeń przeznaczonych na zaspokojenie potrzeb jego utrzymania**, należą do rodziny zastępczej albo placówki opiekuńczo-wychowawczej.

Określenie „jeżeli sąd opiekuńczy nie postanowi inaczej” oznacza, że jeśli sąd nie podejmie żadnych innych decyzji w sprawie uprawnień rodziny zastępczej albo placówki opiekuńczo-wychowawczej i nie zawrze ich w postanowieniu, to wówczas do praw i obowiązków rodziny zastępczej należą jedynie te wymienione w przepisie **art. 112¹ KRiO**.

Dochodzeniem świadczeń jest każda forma występowania przed organami państwa w celu uzyskania korzyści na rzecz dziecka. Przede wszystkim dotyczy to świadczeń na dziecko w rodzinie zastępczej, ale też innych świadczeń z pomocy społecznej, stypendiów, innej pomocy socjalnej, np. w szkole. Dochodzeniem świadczeń na rzecz dziecka jest także wystąpienie do osób zobowiązanych (rodziców i dziadków oraz rodzeństwa) o alimenty dla dziecka.

W myśl **art. 112 ust 3 UoPS kierownik powiatowego centrum pomocy rodzinie może wytaczać na rzecz obywateli powództwa o roszczenia alimentacyjne**. Jeżeli zatem z różnych powodów rodzice zastępczy nie mogą lub nie chcą wytoczyć powództwa przeciwko rodzicom dziecka o alimenty, mogą z prośbą o wystąpienie o nie zwrócić się do PCPR. Rodzina zastępcza **nie powinna być** zmuszana do występowania z takim powództwem (chyba że jednocześnie pełni funkcję opiekuna prawnego). Powinien zrobić to kierownik PCPR. Ważne jest tworzenie pozytywnych relacji pomiędzy rodziną biologiczną

dziecka a rodziną zastępczą. Rodzina zastępcza ma prawo oczekiwać, że PCPR wystąpił z takim powództwem tak, aby ona nie popadała w konflikt z rodziną biologiczną.

Opieka prawna nad małoletnim ustanawiana jest tylko, gdy nad dzieckiem nikt nie sprawuje władzy rodzicielskiej, m.in. rodzice są małoletni, nieznani, nie żyją. Opiekun prawny ma takie same uprawnienia i obowiązki, jak osoba, której przysługuje władza rodzicielska. Nie ma jednak władzy rodzicielskiej *sensu stricte*, bo ona przysługuje tylko rodzicom.

Opiekun prawny	Rodzic zastępczy
<ul style="list-style-type: none">• sprawowanie opieki i pieczy nad osobą dziecka,• wychowanie dziecka,• zarząd majątkiem dziecka,• reprezentowanie dziecka we wszystkich sprawach dotyczących dziecka	<ul style="list-style-type: none">• sprawowanie bieżącej pieczy nad osobą dziecka,• wychowanie dziecka,• reprezentowanie dziecka w dochodzeniu świadczeń przeznaczonych na zaspokojenie potrzeb jego utrzymania

W wielu wypadkach rodzic zastępczy jest ustanowiony jednocześnie opiekunem prawnym dla dziecka.

Należy podkreślić, że jakkolwiek ingerencja we władzę rodzicielską nie może spowodować „próżni”. W momencie ograniczenia, zawieszenia lub pozbawienia władzy rodzicielskiej dotychczasowych opiekunów, sąd zawsze ustala osoby, które sprawują pieczę nad dzieckiem do ukończenia przez nie pełnoletności.

35. CZY RODZINA ZASTĘPCZA MUSI PRZYCHODZIĆ DO SĄDU, BY PRZEDSTAWIĆ SPRAWOZDANIE ZE SWOICH DZIAŁAŃ?

Nie. Po uprawomocnieniu się postanowienia o ustanowieniu rodziny zastępczej sąd zakłada dla danej sprawy tzw. akta wykonawcze i kontroluje sytuację dotyczącą dziecka. W aktach wykonawczych znajdują się, np. wywiady kuratora, sprawozdania rodziny zastępczej, sprawozdania PCPR, wnioski uczestników postępowania. PCPR ma obowiązek składania do sądu sprawozdań o sytuacji dziecka w rodzinie zastępczej i jego rodziców naturalnych.

Kurator rodzinny może wnioskować o kierowanie na posiedzenie wykonawcze spraw, w których w związku z przebiegiem procesu wychowawczo - resocjalizacyjnego niezbędne jest zajęcie stanowiska przez sąd. Z wnioskiem takim może również zwrócić się rodzina zastępcza. Sąd może z urzędu skierować sprawę na posiedzenie wykonawcze. Posiedzenie wykonawcze jest prowadzone przez sędziego rodzinnego z udziałem kuratora rodzinnego. Na posiedzenie wykonawcze sędziego może, ale nie musi wezwać rodzinę zastępczą, rodziców biologicznych oraz inne osoby, których obecność zostanie uznana za niezbędną.

Celem posiedzenia wykonawczego jest zbadanie sposobu wykonywania postanowienia sądu o ustanowieniu rodziny zastępczej. W razie stwierdzenia nieprawidłowości w wykonywaniu postanowienia lub innych okoliczności istotnych dla sprawy, sąd wyda odpowiednie orzeczenie. Sąd może zmienić swoje wcześniejsze postanowienie i np. umieścić dziecko w innej rodzinie zastępczej lub nakazać jego powrót do rodziny biologicznej.

36. CZY RODZINA ZASTĘPCZA MOŻE WYSTĄPIĆ O ALIMENTY DO RODZICÓW BIOLOGICZNYCH?

Tak. Rodzina zastępcza można zawrzeć z rodzicami biologicznymi umowę prywatną albo umowę notarialną o płacenie alimentów. Jeśli rodzice biologiczni nie chcą dobrowolnie wywiązywać się z tego obowiązku, rodzice zastępczy mogą złożyć w imieniu dziecka w sądzie pozew o alimenty i domagać się ich otrzymania. Rodzice zastępczy będą reprezentować dziecko w postępowaniu przed sądem. Pozew składa się w sądzie rejonowym właściwym dla miejsca zamieszkania dziecka lub rodziców biologicznych w wydziale rodzinnym i nieletnich. Wybór właściwego sądu należy do osoby, która składa pozew.

Z zasady rodzinie zastępczej powinno zależeć na zapewnieniu dziecku jak najwyższego standardu wychowania, a co się z tym wiąże powinno im zależeć na dochodzeniu dla dzieci środków od osób zobowiązanych do łożenia. Z różnych jednak powodów rodziny zastępcze nie występują z wnioskiem o alimenty przeciwko rodzicom. Często dlatego, że nie wierzą w skuteczność dochodzenia alimentów, zwłaszcza, że kwota ta i tak zmniejsza im świadczenie otrzymywane z PCPR. Często też nie chcą popadać w konflikt z rodziną biologiczną. Rodziny spokrewnione, np. dziadkowie nie chcą też pozywać swoich dzieci i robić im problemów. W takich sytuacjach, po zbadaniu motywów rodziny zastępczej, PCPR powinno rozważyć, czy nie ma podstaw, aby właśnie ono wystąpiło do sądu o zasądzenie alimentów na rzecz dziecka. Kierownik PCPR ma według prawa uprawnienie do występowania w imieniu rodzin zastępczych z powództwem alimentacyjnym. W przypadku uporczywego uchylania się rodziców od płacenia na utrzymanie dziecka, PCPR może też złożyć wniosek do prokuratury o wszczęcie postępowania karnego.

W pozwie o alimenty należy podać:

- dane powoda, czyli osoby domagającej się alimentów – dziecka i reprezentujących go rodziców zastępczych;
- dane pozwanego, czyli osoby, od której domagamy się alimentów;
- wysokość żądanej kwoty wraz z uzasadnieniem, czyli należy wskazać potrzeby powoda oraz możliwości zarobkowe i majątkowe pozwanego;
- wartość przedmiotu sporu – to kwota alimentów, których żądamy pomnożona przez 12 miesięcy.

Do pozwu muszą zostać dołączone następujące dokumenty:

- odpisy pozwu dla każdej strony biorącej udział w sprawie;
- odpisy postanowienia o ustanowieniu rodziny zastępczej;
- wszelkie możliwe dokumenty potwierdzające żądanie alimentów, czyli zaświadczenia dotyczące kosztów utrzymania i wychowania dziecka, np. o wysokości opłat związanych z edukacją dzieci (komitet rodzicielski, ubezpieczenie, opłaty za szkołę lub przedszkole, dodatkowe zajęcia rehabilitacyjne), wykaz kosztów leczenia, odzieży, rekreacji oraz zaświadczenia dotyczące stanu zdrowia, jeżeli ma on wpływ na zakres potrzeb i kosztów utrzymania, a także zaświadczenia dotyczące wysokości zarobków (nawet zadłużeń) rodziców zastępczych;
- opis sytuacji majątkowej rodziców biologicznych, o której wiemy.

Pozew wraz z załącznikami składa się w biurze podawczym sądu. Można go także przesłać pocztą. Sąd zawiadamia strony o terminie i miejscu rozprawy, doręcza pozwanemu odpis pozwu i zobowiązuje go do złożenia zaświadczenia o wysokości dochodów. Pozwany może złożyć odpowiedź na pozew i ustosunkować się do twierdzeń pozwu, a także przedstawić dowody na potwierdzenie swojego stanowiska. Odpis tego pisma sąd doręczy stronie powodowej.

Sąd wyznacza rozprawę, na którą wzywa powoda lub jego przedstawiciela i pozwanego. Po przeprowadzeniu rozprawy sąd wydaje wyrok. W trakcie rozprawy możliwe jest zawarcie ugody, czyli porozumienia powoda z pozwanym, spisanej do protokołu. Ugoda ma takie samo znaczenie jak wyrok.

37. OD CZEGO ZALEŻY WYSOKOŚĆ ALIMENTÓW DLA DZIECKA UMIESZCZONEGO W RODZINIE ZASTĘPCZEJ?

Wysokość alimentów zależy od konkretnej sytuacji. Sąd ustala wysokość alimentów oceniając:

- usprawiedliwione potrzeby uprawnionego, czyli to, co jest naprawdę potrzebne dziecku do jego prawidłowego rozwoju;
- oraz zarobkowe i majątkowe możliwości zobowiązanego. Możliwości zarobkowe i majątkowe rodziców biologicznych to nie tylko osiągnięte przez nich dochody. Również te, które mogli by osiągnąć, przy dołożeniu należytej staranności i wykorzystaniu posiadanych sił oraz kwalifikacji, ale ich nie uzyskują z przyczyn, które nie są służące na usprawiedliwienie.

Możliwości zobowiązanego oraz uzasadnione potrzeby uprawnionego należy zawsze opisać w pozwie i starać się udowodnić w postępowaniu przed sądem.

Uzasadnione potrzeby uprawnionego powinny być zaspokojone w takim stopniu, w jakim pozwalają na to możliwości zarobkowe i majątkowe zobowiązanego.

Przykład. Państwo Łąkowscy są rodziną zastępczą dla 8-letniego Łukasza. Postanowili pozwać ojca dziecka o alimenty, ponieważ nie radzą sobie finansowo. Wiedzą jednocześnie, że ojciec dziecka ma wysokie zarobki. W sądzie ojciec nie kwestionował swojego obowiązku dokładania się do utrzymania syna, ale zakwestionował wysokość dochodzonych alimentów. Jego zdaniem dziecko otrzymuje pomoc finansową z PCPR, nadto rodzina zastępcza sama jest dość dobrze sytuowana i zaspokaja wszystkie niezbędne potrzeby dziecka.

Argumenty podniesione przez ojca nie powinny być przez sąd brane pod uwagę. W tej sprawie nie ma znaczenia, jaka jest sytuacja majątkowa rodziny zastępczej. Rodzice biologiczni mają obowiązek utrzymywania dziecka do momentu jego usamodzielnienia. Pomoc udzielana dziecku przez PCPR czy rodzinę zastępczą jest pomocą dodatkową i nie zwalnia rodziców z obowiązku płacenia dziecku alimentów. Poza tym, pomoc PCPR jest wypłacana dopiero w sytuacji, kiedy rodzina biologiczna nie spełnia ciężącego na niej obowiązku. Sąd musi też brać pod uwagę, że pomoc wypłacana przez PCPR ulegnie zmniejszeniu o 50% zasądzonych przez sąd alimentów. Przy ustalaniu alimentów sąd powinien kierować się potrzebami dziecka oraz możliwościami płacenia alimentów przez ojca.

38. NA JAKĄ POMOC FINANSOWĄ MOGĄ LICZYĆ RODZINY ZASTĘPCZE?

Rodziny zastępcze otrzymują pomoc na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dzieci pozostających pod ich opieką. Wysokość pomocy uzależniona jest od wieku i stanu zdrowia dziecka, a także od wysokości jego dochodu, np. renty rodzinnej lub alimentów (pomoc finansowa jest zmniejszana o 50% dochodów jakie dziecko posiada, nie może jednak być mniejsza niż 10%) Podstawą naliczania pomocy jest obecnie kwota 1647,00 zł. Wysokość kwoty nie jest uzależniona od dochodów własnych rodziny zastępczej.

Rodzina zastępcza może ponadto otrzymać pomoc na zagospodarowanie, kiedy przyjmuje dziecko do rodziny, oraz pomoc finansową w przypadkach losowych.

39. CZY JEST JAKAŚ MOŻLIWOŚĆ POMOCY PIENIĘŻNEJ RODZINIE PRZYJMUJĄCEJ DZIECKO?

Rodzina przyjmująca dziecko do rodziny zastępczej ma prawo wystąpić o jednorazową pomoc na pokrycie wydatków związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka (**Art. 78. ust. 7a UoPS**). Jest to fakultatywne świadczenie na zaspokojenie szczególnych potrzeb podopiecznego.

Starosta może przyznać takiej rodzinie pomoc pieniężną w wysokości do 150% podstawy (2470,50 zł), wskazanej w **art. 78 ust. 2 UoPS**. Aby otrzymać pomoc, należy złożyć wniosek do PCPR. We wniosku przedstawia się sytuację swoją i dziecka oraz perspektywę wydatków związanych z przyjęciem dziecka (zdarza się, że dziecko jest przywożone do rodziny w jednym ubraniu, bez żadnych przyborów szkolnych itp.). Zazwyczaj pomoc ta jest przyznawana zaraz po umieszczeniu dziecka w rodzinie, choć

zdarzają się sytuacje, kiedy rodzina może wystąpić o nią w późniejszym czasie. Czasami wydatki związane z przyjęciem dziecka nastąpiły później, np. dziecko poszło do szkoły i wymaga zakupu wielu podręczników, mundurka, zagospodarowania miejsca do nauki itp.

Natomiast zgodnie z ustępem **7b.** tego samego artykułu, w przypadku gdy na skutek zdarzenia losowego dziecko umieszczone w rodzinie zastępczej wymaga dodatkowej pomocy, starosta może przyznać rodzinie zastępczej na częściowe pokrycie skutków tego zdarzenia:

- jednorazowe świadczenie pieniężne w wysokości do 50% (823,50 zł) podstawy;
- albo okresowe świadczenie pieniężne w wysokości do 50% (823,50 zł) podstawy wypłacane przez okres trwania bezpośrednich skutków tego zdarzenia;
- albo pomoc w formie rzeczowej o wartości do 50% (823,50 zł) podstawy.

Jest to pomoc, która przysługuje w każdym momencie trwania rodziny zastępczej, zależna jest jednak od zdarzenia losowego, którym może być wypadek, choroba, czy kradzież. Zdarzeniem losowe jest wypadkiem niespodziewanym, nagłym, nieoczekiwanym, który wymusza na rodzinie dodatkowe wydatki.

W obu przypadkach organ powinien brać pod uwagę cele i zasady pomocy społecznej.

Przykład. Państwo Nowakowie pół roku temu przyjęli do rodziny zastępczej dwójkę dzieci. W momencie przyjęcia dzieci nikt nie poinformował ich o możliwości złożenia wniosku o pomoc na zagospodarowanie. Nadszedł wrzesień, dzieci idą do szkoły, rodzina dowiedziała się o możliwości pomocy. Czy Państwo Nowakowie mogą teraz złożyć wniosek o pomoc na zagospodarowanie?

Mogą. Powinni uzasadnić swój wniosek tym, że sytuacja dzieci przyjętych do rodziny zastępczej się zmieniła, a pierwotnie wydatki na dzieci nie były potrzebne. Rodzina zastępcza w zasadzie nie ma obowiązku łóżenia na dziecko przyjęte do siebie. Wielokrotnie świadczenia przyznawane przez państwo nie pokrywają wszystkich kosztów utrzymania dziecka. Jeżeli więc istnieje taki obowiązek, to można powiązać go tylko z obowiązkiem właściwej opieki i wychowania dziecka powierzonego ich opiece. Natomiast w sytuacji, gdy ustawa przewiduje w konkretnych sytuacjach pomoc finansową, to potrzeby dziecka powinny być finansowane właśnie przez państwo. Dlatego też rodzina ma prawo ubiegać się o pomoc od PCPR na zakup dzieciom niezbędnych artykułów szkolnych.

40. KOMU PRZYSŁUGUJE DODATEK W WYSOKOŚCI 10% PODSTAWY?

Dodatkowe pieniądze, czyli 10% podstawy z tytułu sprawowania opieki osobistej nad dzieckiem i jego wychowania, otrzymują tylko niespokrewnione z dzieckiem rodziny zastępcze (zgodnie z **art. 78 ust. 7 UoPS**). Dodatek ten jest wypłacany oddzielnie na każde umieszczone w rodzinie dziecko.

Przepisy dotyczące przyznania dziesięcioprocentowego dodatku dla rodziny zastępczej niespokrewnionej budzą wątpliwości interpretacyjne i dlatego zdarzają się trudności w stosowaniu tych przepisów przez pracowników socjalnych. Pytania o dodatek często pojawiają się w sprawach zgłaszanych do Stowarzyszenia Interwencji Prawnej. W głosach dochodzących do SIP jest wiele racji. W głównej mierze chodzi o sytuacje, które powodują dyskryminację rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem, a także dzieci przebywających pod opieką niespokrewnionych zawodowych z dzieckiem rodzin zastępczych.

Przepis ten jest niejasno sformułowany. Rozważenia wymaga kwestia, czy świadczenie to jest wyłącznie dla rodziny czy na konkretne dziecko (ale otrzymuje je rodzina). Mało przekonujące jest uzasadnienie ustawodawcy, jakoby pomoc ta była podyktowana osobistym sprawowaniem opieki i wychowaniem.³ Zajmują się tym również rodziny spokrewnione i zawodowe, a dodatkowego świadczenia przecież nie mają. Dodatek ten jest świadczeniem wypłacanym w praktyce razem z pomocą dla rodzin zastępczych, o której mowa w **art. 78 ust 2 UoPS**. Z doświadczenia wynika również, że jeżeli PCPR sprawdza wydatkowanie pieniędzy na dziecko w rodzinach zastępczych, to kontrolowana jest również kwota tego dodatku.

To potwierdza, że raczej nie należy rozumieć tego dodatku, jako świadczenia przeznaczonego wyłącznie dla rodziny zastępczej, tylko na dziecko i jego potrzeby (ale wypłacanego rodzinie).

Ponadto w **art. 10 UoPS** wskazuje się wśród świadczeń nie wliczanych do dochodu rodziny także tą pomoc. Tym samym wskazuje się, że jest to świadczenie pieniężne na dziecko przeznaczone na pokrycie jego potrzeb i utrzymania. Przepis ten działa w obie strony, tzn. ani rodzina biologiczna dziecka, ani zastępcza nie wlicza tych świadczeń do dochodu, co po raz kolejny potwierdza „przynależność” świadczenia do dziecka.

Jeżeli uznamy, że świadczenie to jest przyznawane na dziecko, wtedy można dojść do wniosku, że taka sytuacja dyskryminuje dzieci umieszczone w rodzinach zawodowych oraz spokrewnionych, a powodem tej dyskryminacji jest rodzaj rodziny, w jakiej się wychowują. Są sytuacje, w których fakt nieprzyznawania rodzinom zawodowym 10% dodatku tłumaczony jest otrzymywaniem przez tę rodzinę wynagrodzenia. Naszym zdaniem jest to nieuzasadnione. Wynagrodzenie rodzina ta otrzymuje za wykonanie umowy zlecenia i jest ono zapłatą za wykonywane zadania wynikające z umowy. Jak każde wynagrodzenie, należy się ono osobom, które je otrzymują. Mogą przeznaczyć je na dowolny cel.

Rozumienie przepisów przedstawione jest m.in. w „Komentarzu do ustawy o pomocy społecznej” autorów Łukasza Borkowskiego, Radosława Krajewskiego, Sylwestra Szymańskiego (Wydawnictwo Prawnicze „Leges”), gdzie napisano, że zawodowe

³ I. Sierpowska, *Ustawa o pomocy społecznej. Komentarz*, Warszawa 2007

niespokrewnione z dzieckiem rodziny zastępcze otrzymują pomoc dodatkowo na każde umieszczone w nich dziecko kwotą odpowiadającą 10% podstawy z tytułu sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem i jego wychowania. Dotyczy to jednak dzieci przyjętych do rodziny zastępczej przed dniem wejścia w życie UoPS, tj. 1 maja 2004 r. Taka regulacja związana jest z nieobowiązującym już przepisem, który przyznawał w/w pomoc również niespokrewnionym z dzieckiem zawodowym rodzinom zastępczym. Po zmianach w przepisach została utrzymana pomoc tylko w sytuacji, gdy już rodziny faktycznie funkcjonowały i pobierały 10% dodatek. W sytuacji nowo powstających rodzin zawodowych lub umieszczania kolejnych dzieci w zawodowych niespokrewnionych z dzieckiem rodzinach zastępczych świadczenie to nie przysługuje.

Także rodziny niespokrewnione z dzieckiem przekwalifikujące się na rodziny zawodowe tracą prawo do dodatku w momencie podpisania umowy ze starostą.

Uważamy, że omińnięcie w powyższym artykule także rodzin spokrewnionych jest dyskryminacją tej formy opieki nad dzieckiem. Dyskryminacją zarówno samej spokrewnionej rodziny zastępczej (która również sprawuje osobistą opiekę nad dzieckiem), a także dzieci w niej przebywających (nie ma dodatku na dziecko umieszczone w takiej rodzinie). Zastanawiając się nad celem pominięcia rodzin spokrewnionych uprawnionych do pobierania tego dodatku, można dojść do wniosku, że są nim pewne obowiązki ciążyące na krewnych dziecka w sprawowaniu nad nim opieki. Takie uzasadnienie jest jednak niefortunne. Ponieważ taka rodzina to nie zawsze najbliżsi krewni dziecka, którzy byliby zobowiązani do alimentacji na podstawie **art. 129 KRiO** (nigdzie w przepisach nie ma określenia stopnia pokrewieństwa, do którego liczy się rodzinę spokrewnioną, jak też definicji samej rodziny spokrewnionej). W powszechnym rozumieniu osoby spokrewnione to takie, które pochodzą od wspólnego przodka. Rozumiejąc dosłownie to pojęcie można założyć, że w zasadzie wszyscy jesteśmy spokrewnieni. Wielokrotnie osoby przyjmujące dziecko do spokrewnionej rodziny zastępczej są mu czasem całkiem obce, a łącząca je więź pokrewieństwa istnieje tylko na papierze. Tak sformułowany przepis nie pozwala na przekazanie dodatku w wysokości 10% takiej rodzinie. Brak definicji spokrewnionej rodziny zastępczej oraz jasno określonych obowiązków rodzin spokrewnionych, które są przyczyną przyznania niższej pomocy pieniężnej powoduje dyskryminację tych rodzin i dzieci pozostających pod ich opieką.

41. CZY OBLICZAJĄC DOCHÓD NA CZŁONKA RODZINY WLICZA SIĘ DZIECI WYCHOWYWANE W RODZINIE ZASTĘPCZEJ I ICH DOCHÓD?

Zgodnie z **art. 10. ust 1 UoPS** przy ustalaniu prawa do zasiłków – stałego i okresowego – w składzie rodziny **nie uwzględnia** się dzieci wychowywanych w rodzinie zastępczej oraz pełnoletnich wychowanków rodziny zastępczej. Do dochodu rodziny nie wlicza się też ich dochodów i pomocy pieniężnej, o której mowa w art. 78 ust. 1, 5 i 7 oraz art. 88 ust. 1 UoPS.

Tak sformułowane przepisy oznaczają, że przy obliczaniu prawa do zasiłku członka rodziny nie wlicza się do składu i dochodu rodziny:

- dzieci będących w rodzinie zastępczej,
- zamieszkujących z rodziną jej pełnoletnich wychowanków,
- kwot uzyskanych przez dzieci z ich majątku, alimentów, jak też innych dochodów uzyskiwanych przez dziecko,
- pomocy pieniężnej na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dziecka w rodzinie zastępczej
- pomocy dla rodziny, która była rodziną zastępczą dla obecnie pełnoletniego dziecka, kontynuującego naukę,
- kwoty dodatku dla rodzin niespokrewnionych w wysokości 10% podstawy,
- pomocy otrzymanej na usamodzielnienie, kontynuowanie nauki, pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w uzyskaniu zatrudnienia.

Przepis ten stosuje się także wobec rodzin biologicznych, których dzieci znajdują się w rodzinach zastępczych. Tak więc nie wlicza się do składu rodziny dzieci, które przebywają poza rodziną i są (lub były) wychowywane w rodzinie zastępczej. Pomoc na nie czy stypendia nie są wliczane do dochodu rodziny biologicznej, która nie zajmuje się nimi.

Za zasiłek okresowy uznajemy także stypendia i inną pomoc udzielaną rodzinie w formie pieniężnej.

Przykład. Pan Stefan wystąpił o zasiłek z pomocy społecznej. Mieszka z żoną i biologicznym synem. Ponieważ od 3 lat wraz z żoną są rodziną zastępczą dla dwójki dzieci, we wniosku wpisał liczbę osób zamieszkujących w domu, czyli 5. Natomiast jako dochody rodziny wpisał swoją rentę, pensję żony, stypendium syna oraz pomoc na dzieci w rodzinie zastępczej, alimenty od rodziców biologicznych dzieci i zysk z wynajmowanego mieszkania, które podopieczni odziedziczyli po cici. Urzędniczka w OPS zgodnie z wnioskiem sprawdziła czy rodzina spełnia kryterium dochodowe i uznała, że dochód na członka rodziny jest zbyt wysoki. Czy urzędniczka postąpiła właściwie?

Nie, gdyż powinna poinformować pana Stefana, że do członków rodziny nie wlicza się dzieci przebywających w rodzinie zastępczej, a w dochodzie rodziny nie trzeba ujawniać dochodów dzieci przebywających w rodzinie zastępczej, czyli między innymi alimentów i czynszu za wynajem mieszkania.

Jeśli już pan Stefan złożył nieprawidłowo wypełniony wniosek, urzędniczka powinna policzyć liczbę członków rodziny i dochód na członka rodziny w sposób prawidłowy i swój tok pracy opisać w decyzji wydanej na podstawie wniosku pana Stefana.

42. CZY WSZYSTKIE DOCHODY DZIECKA WLICZA SIĘ DO DOCHODU RODZINY? JAKIE DOCHODY BIERZE SIĘ POD UWAGĘ OBLICZAJĄC DOCHÓD RODZINY PRZY USTALANIU PRAWA DO POMOCY NA USAMODZIELNIENIE/NA KONTYNUOWANIE NAUKI?

Według **art. 10 ust. 2 UoPS**, przy ustalaniu prawa do pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki, do dochodu rodziny lub pełnoletniego wychowanka rodziny zastępczej **nie wlicza się** pomocy pieniężnej, o której mowa w **art. 78 ust. 1, 5 i 7 UoPS**. Czyli przy obliczaniu prawa do powyższych świadczeń nie wlicza się:

- pomocy pieniężnej na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dziecka w rodzinie zastępczej,
- pomocy na inne dzieci,
- pomocy dla rodziny, która była rodziną zastępczą dla obecnie pełnoletniego dziecka, kontynuującego naukę,
- kwoty dodatku dla rodzin niespokrewnionych w wysokości 10 % podstawy.

Dochodem rodziny jest suma miesięcznych dochodów osób w rodzinie. Kryterium dochodowe to dochód na osobę w rodzinie, liczony jako dochód rodziny podzielony przez liczbę osób w rodzinie.

Rodziną w rozumieniu ustawy o pomocy społecznej są osoby spokrewnione lub niespokrewnione, pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące. Warunek wspólnego zamieszkiwania i gospodarowania musi zostać spełniony łącznie. Jeśli więc dziecko lub wychowanek rodziny zastępczej mieszka wspólnie z rodziną, ale gospodaruje oddzielnie, jego dochód nie powinien być wliczany do dochodu rodziny. Analizując problem w drugą stronę, zgodnie z orzecznictwem sądów, przerwa w faktycznym przebywaniu w miejscu zamieszkania – nawet długotrwała – nie pozbawia danej osoby miejsca zamieszkania (decyzja SKO w Łodzi z 26.10.1995 r., KO2501/95).

43. CZY RODZINIE ZASTĘPCZEJ, W KTÓREJ DZIECKO MIMO, OSIĄGNIĘCIA PEŁNOLETNOŚCI, NADAL ZAMIESZKUJE, PRZYŚLUGUJE PRAWO DO POMOCY?

Art. 78 ust 5 UoPS mówi, iż rodzinie, która sprawowała funkcję rodziny zastępczej, przysługuje pomoc pieniężna w wysokości określonej w **ust. 3 i 4** również po osiągnięciu przez dziecko pełnoletności, jeżeli nadal przebywa w tej rodzinie. Ale jedynie do czasu ukończenia szkoły, w której rozpoczęło naukę przed osiągnięciem pełnoletności.

Osoba pełnoletnia nie podlega już opiece zastępczej ani władzy rodzicielskiej, więc pozostawienie świadczenia nie powoduje rozciągnięcia w czasie uprawnień i obowiązków, jakie wiążą się z opieką zastępczą. Nie ma już rodziny zastępczej, w rozumieniu przepisów ustawy o pomocy społecznej. Jest tylko rodzina, która sprawowała tę funkcję.

Zgodnie z tym artykułem rodzina wciąż może otrzymywać pomoc na pełnoletniego wychowanka, jeśli kontynuuje on naukę, ale pozostaje w domu rodziny zastępczej, pod jej opieką i nie pobiera pomocy na usamodzielnienie lub kontynuację nauki. Jest tak, ponieważ ustawodawca zdecydował o primacie pomocy pieniężnej na utrzymanie dziecka w rodzinie zastępczej. W ustępach **3 i 4 art. 78 UoPS** znajdują się właśnie generalne zasady udzielania pomocy pieniężnej na dziecko w rodzinie zastępczej, uszczegółowienie tej kwestii znajduje się w rozporządzeniach do ustawy.

Dlatego też, jeśli wychowanek rodziny zastępczej wciąż zamieszkuje z rodziną i chce ten stan utrzymać do czasu ukończenia nauki, wygodniejszą formą pomocy pieniężnej jest utrzymanie świadczeń na dziecko w rodzinie zastępczej niż pomoc na usamodzielnienie.

Przykład. 17 - letnia Kasia mieszka z rodziną zastępczą. Za kilka miesięcy ukończy 18 lat. Kończy liceum i planuje studiować dziennie na uniwersytecie w miejscowości, w której mieszka. Rodzice zastępczy nie mają nic przeciwko, żeby wciąż mieszkała z nimi. Martwią się tylko, że do tej pory dostawali na Kasię pomoc z PCPR, a teraz sami będą musieli pokrywać koszty jej pobytu w domu, gdyż z powodu dziennego toku studiów nie będzie mogła pracować. Czy mają jakąś możliwość pomocy?

Rodzice zastępczy Kasi mogą wystąpić o kontynuowanie wypłacania im pomocy na dziecko w rodzinie zastępczej. Kasia jednak nie będzie mogła wtedy wystąpić o pomoc na usamodzielnienie lub kontynuację nauki. Rodzina musi usiąść wspólnie i przedyskutować, co jest dla niej bardziej korzystne.

44. W JAKI SPOSÓB MOŻNA ROZWIĄZAĆ RODZINĘ ZASTĘPCZĄ?

Rodzina zastępcza rozwiązuje się zawsze, gdy dziecko w niej umieszczone uzyska pełnoletność oraz w razie śmierci dziecka lub rodziców zastępczych.

Rodzina zastępcza może również zostać rozwiązana, gdy:

- sama zrezygnuje z bycia rodziną zastępczą i zgłosi się z tą sprawą do sądu lub PCPR. Wniosek podlega opłacie sądowej w wysokości 40 zł. Sąd rozpoznaje wniosek i założy sprawę o rozwiązanie rodziny zastępczej (sygnatura akt Nsm);
- na podstawie wniosku kuratora zgłoszonego w wywiadzie lub sprawozdania rodziny zastępczej lub też sprawozdania PCPR o nieprawidłowościach w rodzinie zastępczej, sąd wyda orzeczenie o zmianie sytuacji dziecka, np. o umieszczeniu dziecka w innej rodzinie zastępczej lub w rodzinie naturalnej, czy też w placówce opiekuńczo wychowawczej;
- sąd wyda orzeczenie o przysposobieniu dziecka przez tę lub inną rodzinę. Rodzina zastępcza może wystąpić do sądu o opiekę nad dzieckiem, ale tylko wtedy, gdy władza rodzicielska rodziców biologicznych została lub zostanie ograniczona;

- rodzina zastępcza zawodowa może rozwiązać umowę ze starostą o ustanowieniu rodziny zastępczej.

45. CO TO JEST RODZINNY DOM DZIECKA?

Rodzinne domy są placówkami funkcjonującymi w systemie pomocy społecznej na podstawie art. 80 ust.1 pkt 2, ust. 3, 5, 6, 7, 8 UoPS oraz Rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej z dnia 14 lutego 2005 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Placówki te opiekują się dziećmi, których rodzice są całkowicie lub częściowo pozbawieni władzy rodzicielskiej. Dzieci mają tam zapewnioną całodobową opiekę zbliżoną do tej z domu rodzinnego. Rodzinny dom dziecka zapewnia opiekę do czasu powrotu dziecka do rodziny, umieszczenia go w rodzinie adopcyjnej lub jego usamodzielnienia się.

Charakterystyczne dla rodzinnych domów dziecka jest to, że tworzą jedną wielodzietną rodzinę dla dzieci, które nie mogą zostać umieszczone w rodzinie zastępczej lub przysposabiającej. Umożliwia to wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu, zapewnia wychowywanym dzieciom kształcenie i wyrównywanie opóźnień rozwojowych i szkolnych. Placówka rodzinna zaspokaja dzieciom niezbędne potrzeby bytowe, rozwojowe, w tym emocjonalne, społeczne, religijne, a ponadto utrzymuje kontakt z rodziną biologiczną dziecka, działając na rzecz powrotu dziecka do rodziny.

W Polsce ta forma sprawowania opieki nad dzieckiem ciągle nie jest jeszcze popularna. Władze powiatu wolą zakładać rodziny zawodowe wielodzietne niż rodzinne domy dziecka, ponieważ jest to znacznie mniej sformalizowana forma opieki (w związku z tym tańsza). Wiele rodzin woli jednak być rodzinnym domem dziecka. Stają się wtedy jednostką organizacyjną, której łatwiej niż rodzinie starać się o różnego rodzaju pomoc i dodatkowe fundusze. Nadto rodzina zakładająca taką formę opieki jest zatrudniana na umowę o pracę, co daje jej również pewne zabezpieczenie socjalne.

W Zachodniej Europie odchodzi się od dużych placówek opiekuńczo - wychowawczych, zastępując je małymi, często rodzinnymi, które zdecydowanie lepiej przygotowują dziecko do dorosłego życia.

Przykład. Państwo Koniewscy prowadzą rodzinny dom dziecka. Mają pod swoją opieką czworo małych dzieci. Kiedy sytuacja prawna pierwszego z nich pozwoliła na adopcję, od razu zdecydowali się sami adoptować dziecko. Kończy się aktualnie sprawa w sądzie odnośnie pozostałych dzieci. Rodzina ta nie chce oddać dzieci do adopcji, z drugiej strony nie stać ich na adoptowanie wszystkich.

Rolą rodzinnego domu dziecka jest zapewnienie dziecku opieki do czasu powrotu do rodziny biologicznej lub do czasu znalezienia dla niego rodziny adopcyjnej. Dlatego też opiekunowie prowadzący rodzinny dom dziecka powinni nie wychodzić ze swojej roli profesjonalistów i stwarzać dzieciom nadziei na adopcję i zastąpienie im rodziny. Tych

całkowicie nieporównywalnych do siebie form opieki nie powinno się łączyć. Trudno mieć za złe tym rodzicom, że tak zżyli się ze swoimi podopiecznymi. Choć z drugiej strony jest to przejaw ich braku profesjonalizmu. Być może powinni zastanowić się, czy rodzinny dom dziecka jest dla nich odpowiednią formą.

Jeśli dzieci są z nimi zżyte, sąd dla ich dobra może pozostawić je w rodzinie. Niewątpliwie będzie to trudna decyzja dla sądu.

46. CHCIELIBYŚMY ZAŁOŻYĆ RODZINNY DOM DZIECKA, JAK TO ZROBIĆ?

Placówka opiekuńczo-wychowawcza typu rodzinnego, nazywana najczęściej rodzinnym domem dziecka, jest jednostką organizacyjną powiatu, powołaną do wykonywania zadań powiatu z zakresu pomocy społecznej i polityki prorodzinnej. Działa na podstawie:

- przepisów UoPS,
- rozporządzenia w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych Ministra Polityki Społecznej,
- uchwał rady powiatu.

Rodzinny dom dziecka (RDD) mogą założyć osoby, które spełniają łącznie dwa warunki: posiadają co najmniej średnie wykształcenie oraz przebyły szkolenie dla kandydatów do prowadzenia rodzinnej opieki zastępczej i otrzymali zaświadczenie z ośrodka adopcyjno-opiekuńczego o zakwalifikowaniu do prowadzenia rodzinnej placówki. Osoba spełniająca powyższe warunki w celu założenia RDD powinna zgłosić się do powiatu (placówka publiczna) lub podmiotu uprawnionego (placówka niepubliczna), o którym mowa w **art. 25 ust. 1 UoPS**, czyli organizacji pozarządowej prowadzącej działalność w zakresie pomocy społecznej albo osoby prawnej (lub organizacji kościelnej), jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności w zakresie pomocy społecznej.

Aby rodzinny dom dziecka powstał, potrzebna jest uchwała rady powiatu powołująca jego istnienie. RDD jako jednostka organizacyjna powiatu jest jednostką budżetową (działającą na podstawie ustawy o finansach publicznych). Z art. 20 ustawy o finansach publicznych wynika, że jednostka taka działa na podstawie statutu. W statucie tym powinny zostać określone zasady funkcjonowania, organizacji takiej placówki. Całość spraw związanych z reprezentacją, podpisywaniem umów i dokumentów, powinna zostać uregulowana w statucie oraz uściślona w regulaminie placówki opiekuńczo-wychowawczej.

Każdy RDD jest zakładany według schematu. Powołany zostaje uchwałą rady powiatu wraz z nadaniem mu statutu oraz przekazaniem mu majątku. Organizację i zasady funkcjonowania RDD określa regulamin organizacyjny, uchwalony przez radę powiatu na wniosek zarządu powiatu. Jest on uszczegółowieniem regulacji zawartych w statucie. Mogą być do niego dołączone upoważnienia dla dyrektora RDD odnośnie poszczegól-

gólnych czynności. Szczegółową organizację placówki opiekuńczo-wychowawczej, a także specyfikę i zakres sprawowanej opieki, określa regulamin placówki. Regulamin opracowuje dyrektor placówki opiekuńczo - wychowawczej w porozumieniu z PCPR.

W placówce opiekuńczo – wychowawczej typu rodzinnego pracownicy zatrudnieni są przez założyciela (powiat lub organizację pozarządową lub kościelną) na zasadach Karty Nauczyciela lub na podstawie Kodeksu Pracy, które ściśle określają podstawowy wymiar czasu pracy oraz wymiar urlopu, przysługujący im w zależności od sposobu zatrudnienia. Osoby zatrudnione w RDD jako wychowawcy przebywają z dziećmi 24 godziny na dobę. Osoby zatrudnione w placówce rodzinnej zachowują prawa pracownicze zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. W przypadku nieobecności dyrektora–wychowawcy, placówką rodzinną kieruje osoba wyznaczona przez podmiot prowadzący placówkę w uzgodnieniu z dyrektorem.

Obsługę finansowo-księgową RDD prowadzi starosta. Może jej prowadzenie zlecić powiatowemu centrum pomocy rodzinie lub innej instytucji zajmującej się sprawami rachunkowymi. Działalność placówek typu rodzinnego, jako zadanie własne, jest obecnie w całości finansowana ze środków własnych samorządu.

RDD otrzymuje ryczałt, czyli kwotę wypłacaną bezpośrednio RDD w wysokości 34% podstawy (559,98 zł), przeznaczoną na całkowite utrzymanie jednego dziecka w ciągu miesiąca. Mieści się w nim koszt wyżywienia, ubrania, podręczników i przyborów szkolnych, wypoczynku i rozrywki, leczenia i rehabilitacji, hobby i korepetycji, środków czystości, biletów itp. Ryczałt jest to należna kwota pieniężna w wysokości ustalonej z góry – bez rozliczania kosztów poszczególnych transakcji. Tak rozumiany ryczałt nie wymaga rozliczania się za pomocą przedstawienia i udowodnienia każdej czynności, która jest związana z wydawaniem określonej sumy z ryczałtu.

Przykłady opisane w niniejszym poradniku są oparte na doświadczeniu prawników SIP w pracy przy projektach związanych z rodzinnymi formami opieki zastępczej. Pytania są pytaniami zadawanymi przez osoby dzwoniące na telefon informacyjno–interwencyjny.

W razie jakichkolwiek wątpliwości dotyczących rodzinnej opieki zastępczej, zapraszamy do kontaktu z prawnikami Stowarzyszenia Interwencji Prawnej pod numerem telefonu 22 625 76 40, w dni powszednie w godzinach 10:00 - 15:00.

WNIOSEK O WGLĄD W SYTUACJĘ DZIECKA

miejsowość, data

Dane osoby, która wniosek składa

Sąd Rejonowy

dla ...(sąd właściwy dla miejsca
zamieszkania dziecka)

Wydział Rodzinny i Nieletnich

Adres sądu

Wniosek o wgląd w sytuację dziecka

We wniosku należy opisać sytuację dziecka. Ważne jest wskazanie dziecka z imienia i nazwiska, podanie miejsca, gdzie dziecko aktualnie przebywa oraz wskazanie przyczyn uzasadniających wgląd przez sąd w jego sytuację np. dziecko doświadcza przemocy czy zaniedbywania.

Podpis

WNIOSEK O USTANOWIENIE RODZINY ZASTĘPCZEJ

miejsowość, data

Sąd Rejonowy

dla (*sąd właściwy dla miejsca z mieszkania dziecka*)

Wydział Rodzinny i Nieletnich

Adres sądu

Wnioskodawca:

(imię i nazwisko osoby/osób składających wniosek)

Uczestnik:

(uczestnikami postępowania powinni być rodzice dziecka, gdy jednocześnie będą się ważyć losy ich władzy rodzicielskiej)

Wniosek o ustanowienie rodziny zastępczej

W imieniu własnym wnoszę o:

1. Ustanowienie wnioskodawcy, tj. *imię i nazwisko* ur. *data i miejsce urodzenia*, zamieszkałej w (*miejsowość*), rodziną zastępczą dla małoletniego *imię i nazwisko* oraz *data i miejsce jego urodzin*, syna *imię i nazwisko* matki i ojca.
2. *Ograniczenie/zawieszenie/pozbawienie*⁴ władzy rodzicielskiej rodzicom małoletniego.
3. Powierzenie opieki prawnej wnioskodawcy⁵.
4. Wydanie tymczasowego zarządzenie o umieszczeniu dziecka u wnioskodawcy i powierzenie mu opieki prawnej nad małoletnim na czas toczącego się postępowania.
5. Zwolnienie z kosztów postępowania
6. Przeprowadzenie dowodu z załączonych dokumentów oraz z przesłuchania następujących świadków:⁶
 - a) ... (*imię, nazwisko, adres zamieszkania*)

⁴ Wpisać należy wybrany sposób ingerencji we władzę rodzicielską. Informacje o różnicach między trzema możliwościami znajdują Państwo w rozdziale o władzy rodzicielskiej.

⁵ Powierzenie opieki prawnej może nastąpić tylko, gdy pozbawia się całkowicie władzy rodzicielskiej lub zawiesza się ją obojgu rodzicom albo jednemu, gdy drugi jest nieznany lub nie żyje.

⁶ Można poprosić sąsiadów, znajomych, aby przedstawili sytuację dziecka, żeby potwierdzili, że nie ma matki, sytuacja jest ciężka. Jeśli zdecydują się Państwo na świadków, w tym miejscu musi podać ich imiona i nazwiska oraz adresy miejsca zamieszkania.

Uzasadnienie

W uzasadnieniu należy napisać, gdzie jest w tej chwili dziecko, co dzieje się z jego rodzicami (obojgiem), czy mają władzę rodzicielską; jeśli nie, to proszę podać sygnaturę akt postanowienia ingerującego we władzę rodzicielską, jeśli Państwo znają takie lub inną okoliczność wskazującą na brak władzy rodzicielskiej (np. małoletność rodziców). Proszę też opisać swoją sytuację, że są Państwo rodziną dziecka, znają Państwo jego sytuację lub są Państwo z dzieckiem zżyci, mają odpowiednie warunki mieszkaniowe i bytowe, by dzieckiem się opiekować.

*Podpis
wnioskodawcy*

Załączniki:⁷

1. akt urodzenia dziecka
2. odpis wniosku wraz załącznikami

⁷ Jako załącznik można dołączyć obok wymienionych powyżej między innymi zaświadczenie o niepełnosprawności dziecka, jeśli zostało ono wydane, wyrok sądu karnego, gdy jedno z rodziców odbywa karę pozbawienia wolności, zaświadczenie o chorobie rodzica itp.

WNIOSEK O PODPISANIE UMOWY O PROWADZENIE ZAWODOWEJ RODZINY ZASTĘPCZEJ

miejsowość, data

Starosta Powiatu

(starosta właściwy dla miejsca zamieszkania rodziny)

Adres

Wnioskodawca

Imię i nazwisko,

Adres

Wniosek

Zgłaszam swoją kandydaturę na zawodową rodzinę zastępczą. Spełniam warunki zawarte w ustawie o pomocy społecznej w artykułach 73 i 75, w związku z czym wnoszę o podpisanie ze mną umowy o prowadzenie zawodowej rodziny zastępczej.

Uzasadnienie:

W uzasadnieniu trzeba napisać, jakie warunki się spełnia i jak uzyskało się odpowiednie kwalifikacje. Dobrze jest napisać o doświadczeniu, jakie już się posiada w opiece nad dziećmi.⁸

Podpis wnioskodawcy

Lista załączników:⁹

- 1.
- 2.

Do wiadomości:

Dyrektor Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie

Adres

⁸ Warunki zawarte w artykułach przywołanych we wniosku, na podstawie których łatwiej jest uzupełnić uzasadnienie, znajdują Państwo w rozdziale poświęconym opiece zastępczej.

⁹ Jako załączniki można dołączyć zaświadczenie lekarskie, ukończenia kursów, opinię PCPR, zaświadczenie kwalifikacyjne.

**WYSOKOŚĆ WYNAGRODZENIA DLA ZAWODOWYCH NIESPOKREWNIONYCH
Z DZIECKIEM RODZIN ZASTĘPCZYCH**

Podstawa, od której obliczamy wysokość wynagrodzenia – 1 647zł.

Zawodowe niespokrewnione z dzieckiem wielodzietne rodziny zastępcze	Zawodowe niespokrewnione z dzieckiem specjalistyczne rodziny zastępcze	Zawodowe niespokrewnione z dzieckiem rodziny zastępcze o charakterze pogotowia rodzinnego	
Między 95% podstawy a 160 % podstawy	Między 95% podstawy a 160 % podstawy	95% podstawy za gotowość	160% podstawy za świadczoną opiekę i wychowanie
1564,65zł – 2.635,20zł	1564,65zł – 2.635,20zł	1564,65zł	2.635,20zł

Obok otrzymywanego wynagrodzenia zawodowe niespokrewnione z dzieckiem rodziny zastępcze otrzymują miesięczne świadczenie na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dziecka w wysokości takiej jak dla spokrewnionych rodzin zastępczych.

**WYSOKOŚĆ POMOCY NA CZĘŚCIOWE POKRYCIE KOSZTÓW UTRZYMANIA DZIECKA W RODZINIE ZASTĘPCZEJ
 PODSTAWA, OD KTÓREJ OBLICZAMY POMOC PIENIĘŻNĄ – 1 647ZŁ.**

	Rodziny zastępcze spokrewnione z dzieckiem			Rodziny zastępcze niespokrewnione z dzieckiem		
	40% podstawy	60% podstawy	80% podstawy	50% podstawy	70% podstawy	90% podstawy
Dzieci do lat 7		988,20zł			1 152,90zł.	
Dzieci do lat 7 posiadające orzeczenie o niepełnosprawności			1 317,60zł			1 482,30zł.
Dzieci 7 – 18 lat	658,80zł			823,50zł.		
Dzieci 7 – 18 lat posiadające orzeczenie o niepełnosprawności albo orzeczenie o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności		988,20zł			1 152,90zł.	
Dzieci 7 – 18 lat skierowane na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich		988,20zł			1 152,90zł.	
Dzieci 7 – 18 lat skierowane na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich i posiadające orzeczenie o niepełnosprawności albo orzeczenie o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności			1 317,60zł			1 482,30zł.

Wysokość pomocy pieniężnej jest pomniejszana o 50% dochodu dziecka – czyli o 50% renty wraz dodatkiem dla sierot zupełnych, zasiłku pielęgnacyjnego, dodatku pielęgnacyjnego, otrzymywanych alimentów oraz kwoty odpowiadającej dochodom dziecka